

НУБІП України

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

12.01 - МКР. 69 «С» 2023.01.12 11 ПЗ

СУХОЇ ТЕТЯНИ МИКОЛАЇВНИ

2023

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
Факультет аграрного менеджменту

НУБІП України

УДК 339.564:665(045)

ПОГОДЖЕНО
Декан факультету
аграрного менеджменту
Анатолій ОСТАПЧУК
(підпис) (ПІБ)

ДОНУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ
В.о. завідувача кафедри
адміністративного менеджменту та ЗЕД
Олена КОВТУН
(підпис) (ПІБ)

«__» _____ 2023 р.

«__» _____ 2023 р.

НУБІП України

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему «Експортний потенціал олійно-жирової галузі України»

Спеціальність 073 «Менеджмент»
Освітня програма «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності»
(назва)

Орієнтація освітньої програми освітньо-професійна

Гарант освітньої програми
К.Є.Н., доцент
(науковий ступінь та вчене звання)

Лариса ДІБРОВА
(підпис) (ПІБ)

**Керівник магістерської
кваліфікаційної роботи**

К.Є.Н., доцент
(науковий ступінь та вчене звання)

Виконала

Сергій КУЗЬМЕНКО
(підпис) (ПІБ)

Тетяна СУХА
(підпис) (ПІБ студентки)

НУБІП України

КИЇВ-2023

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
Факультет аграрного менеджменту

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

адміністративного менеджменту та ЗЕД

Віталій ЛУЦЬЯК

(науковий ступінь, вчене звання) (підпис)

(ПІБ)

«   » 2023 року

ЗАВДАННЯ

ДО ВИКОНАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТЦІ

Сухій Тетяні Миколаївні

(прізвище, ім'я, по батькові)

Спеціальність

073 «Менеджмент»

(код і назва)

Освітня програма

«Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності»

(назва)

Орієнтація освітньої програми

освітньо-професійна

Тема магістерської кваліфікаційної роботи «Експортний потенціал олійно-жирової галузі України»

затверджена наказом ректора НУБіП України від «12» січня 2023 р. №69

Термін подання завершеної роботи на кафедру

2023.11.10

(рік, місяць, число)

Вихідні дані до магістерської кваліфікаційної роботи: офіційні дані Державної служби статистики України та Міністерства сільського господарства США, аналітична інформація Статистики розвитку міжнародного бізнесу (Trade Map), нормативно-правові акти.

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

1. Теоретичні основи формування експортного потенціалу олійно-жирової галузі.
2. Сучасний стан та основні тенденції розвитку експортного потенціалу олійно-жирової галузі.
3. Перспективи розвитку експортного потенціалу олійно-жирової галузі України.

Перелік графічного матеріалу (за потреби) _____

Дата видачі завдання «12» січня 2023 р.

Керівник магістерської кваліфікаційної роботи

Сергій КУЗЬМЕНКО

(підпис)

(ПІБ)

Завдання прийняла до виконання

Тетяна СУХА

(підпис)

(прізвище та ініціали студентки)

РЕФЕРАТ

Структура кваліфікаційної магістерської роботи. Магістерська робота складається зі змісту, вступу, трьох основних розділів, висновків, списку використаних джерел. Основний текст займає 60 сторінок. Робота містить 17 таблиць та 14 рисунків. Для написання роботи автором було використано 62 джерела.

Основний зміст кваліфікаційної магістерської роботи. В першому розділі магістерської кваліфікаційної роботи «Теоретичні основи формування експортного потенціалу олійно-жирової галузі» розглянуто поняття «експортний потенціал» та узагальнено основні методичні підходи до його оцінки, визначено основні види продукції олійно-жирової галузі.

У другому розділі «Сучасний стан та основні тенденції розвитку експортного потенціалу олійно-жирової галузі» досліджено світовий ринок олійно-жирової продукції, проаналізовано динаміку зовнішньої торгівлі олійно-жировою продукцією України та проведена оцінка експортного потенціалу олійно-жирової продукції галузі України.

У третьому розділі «Перспективи розвитку експортного потенціалу олійно-жирової галузі України» розроблені прогнози щодо виробництва та експорту української олійно-жирової продукції, запропоновані рекомендації для державної підтримки розвитку та експорту олійно-жирової галузі України і підвищення конкурентоспроможності української олійно-жирової продукції.

Мета і завдання кваліфікаційної магістерської роботи.

Метою магістерської кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретичних і практичних аспектів та розробка практичних рекомендацій щодо реалізації та нарощування експортного потенціалу олійно-жирової галузі України.

Для досягнення мети були поставлені наступні завдання:

- визначити поняття «експортний потенціал» в контексті олійно-жирової галузі

НУБІП України

дослідити основні види олійно-жирової продукції та їхні характеристики;

- вивчити методичні підходи до оцінки експортного потенціалу олійно-жирової галузі;

НУБІП України

- дослідити кон'юнктуру світового ринку олійно-жирової продукції;
- провести аналіз зовнішньої торгівлі олійно-жировою продукцією України;

- оцінити рівень міжнародної конкурентоспроможності української олійно-жирової продукції;

НУБІП України

- скласти прогнози щодо обсягів виробництва та експорту олійно-жирової продукції України;

- надати пропозиції щодо підвищення конкурентоспроможності вітчизняної олійно-жирової продукції на зовнішніх ринках;

НУБІП України

- запропонувати рекомендації щодо політики підтримки розвитку та експорту олійно-жирової галузі України.

Об'єктом дослідження є експортний потенціал олійно-жирової галузі України.

НУБІП України

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та практичних аспектів розвитку експортного потенціалу олійно-жирової галузі України.

Методи дослідження: аналізу та синтезу, табличний та графічний, середні та відносні величини, абстрактно-логічний метод, зведення та групування статистичних даних, індексний та кореляційно-регресійний аналіз.

НУБІП України

Наукова новизна одержаних результатів. Отримали подальший розвиток пропозиції щодо підвищення конкурентоспроможності української олійно-жирової продукції на зовнішніх ринках.

НУБІП України

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання рекомендацій та стратегій, розроблених у дослідженні для

підвищення ефективності олійно-жирової галузі, збільшення експортних обсягів та зростання її внеску в економіку країни.

Апробація результатів магістерської роботи. Результати виконання магістерської кваліфікаційної роботи були оприлюднені на IV Міжнародній науково-практичній онлайн-конференції студентів, аспірантів і молодих вчених «Сучасний менеджмент: виклики та можливості», (м. Київ, НУБІП України, 25-26 жовтня 2023р.).

КЛЮЧОВІ СЛОВА: ЕКСПОРТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ, ОЛІЙНО-ЖИРОВА ГАЛУЗЬ, КОН'ЮКТУРА, КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ, ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА, ВИРОБНИЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

ЗМІСТ

ВСТУП..... 8

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОЛІЙНО-ЖИРОВОЇ ГАЛУЗІ..... 11

1.1. Визначення поняття «експортний потенціал» в контексті олійно-жирової галузі..... 11

1.3. Методичні підходи до оцінки експортного потенціалу олійно-жирової галузі..... 20

РОЗДІЛ II. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОЛІЙНО-ЖИРОВОЇ ГАЛУЗІ..... 27

2.2. Обсяги та динаміка зовнішньої торгівлі олійно-жировою продукцією України..... 39

РОЗДІЛ III. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОЛІЙНО-ЖИРОВОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ..... 57

3.1. Прогнози обсягів виробництва та експорту олійно-жирової продукції України..... 57

3.2. Препозиції щодо підвищення конкурентоспроможності української олійно-жирової продукції на зовнішніх ринках..... 63

3.3. Державна підтримка розвитку та експорту олійно-жирової галузі України..... 67

ВИСНОВОК..... 70

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ..... 74

Основні види олійно-жирової продукції та їхні характеристики..... 15

Кон'юктура світового ринку олійно-жирової продукції..... 27

ВСТУП

Актуальність роботи. Олійно-жирова галузь є однією з ключових складових аграрного сектору України та важливим галузевим сегментом, який має значний вплив на економіку країни. Споживання олійно-жирової продукції в світі продовжує зростати, особливо завдяки змінам у харчових звичках та збільшенню населення, тому Україна, яка є однією зі світових лідерів у виробництві олій та жирів, може виграти на збільшенні експорту. Україна ставить перед собою завдання зменшення залежності від імпорту та розширення експорту високоякісних товарів та послуг. Розвиток експорту олійно-жирової галузі може бути важливим етапом у досягненні цих цілей.

У дослідженні експортного потенціалу країни велике значення мають роботи вчених та науковців, зокрема М. Бутко, О. Гронь, О. Сікаленко, В. Коломієць, З. Петряєва, Н. Федоронько, Т. Бондарєва, А. Осадчук, Ю. Зборовська, Л. Малярець, П. Гринько, Р. Скриньковський, О. Клювак, О. Процевят, Т. Уд та інші.

Олійно-жирова галузь України, її конкурентні переваги, державна підтримка та перспекиви розвитку висвітлені в роботах вчених та науковців: Л. Благодир, О. Буряченко, Л. Ткачук, І. Власенко, Т. Семко, В. Гарбар, Т. Жадан, Ю. Літковець, О. Лозовський, О. Майойленко, О. Онищенко, О. Куренна, А. Крикуненко, В. Петриченко, І. Воронєцька, Т. Фесун та інші.

Військова агресія РФ проти України, переорієнтація на ринок Європи, особливості логістики в умовах блокади морських портів потребують більш детального вивчення, що обумовлює мету та завдання дослідження.

Метою магістерської кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретичних і практичних аспектів та розробка практичних рекомендацій щодо реалізації та нарощування експортного потенціалу олійно-жирової галузі України.

НУБІП України

Для досягнення мети були поставлені наступні завдання:

• визначити поняття «експортний потенціал» в контексті олійно-жирової галузі;

• дослідити основні види олійно-жирової продукції та їхні характеристики;

• вивчити методичні підходи до оцінки експортного потенціалу олійно-жирової галузі;

• дослідити кон'юктуру світового ринку олійно-жирової продукції;

• провести аналіз зовнішньої торгівлі олійно-жировою продукцією

України;

• оцінити рівень міжнародної конкурентоспроможності української олійно-жирової продукції;

• скласти прогнози щодо обсягів виробництва та експорту олійно-жирової продукції України;

• надати пропозиції підвищення конкурентоспроможності української олійно-жирової продукції на зовнішніх ринках;

• запропонувати рекомендації щодо політики підтримки розвитку та експорту олійно-жирової галузі України.

Об'єктом дослідження є експортний потенціал олійно-жирової галузі України.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та практичних аспектів розвитку експортного потенціалу олійно-жирової галузі України.

Методи дослідження: аналізу та синтезу, табличний та графічний, середні та відносні величини, абстрактно-логічний метод, введення та групування статистичних даних, індексний та кореляційно-регресійний аналіз.

Інформаційною базою дослідження стали наукові статті та публікації, статистичні дані Державної служби статистики України, Міністерства сільськогосподарства США, Trade Map.

Наукова новизна одержаних результатів. Отримали подальший розвиток пропозиції щодо підвищення конкурентоспроможності української олійно-жирової продукції на зовнішніх ринках.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання рекомендацій та стратегій, розроблених у дослідженні для підвищення ефективності олійно-жирової галузі, збільшення експортних обсягів та зростання її внеску в економіку країни.

Апробація результатів магістерської роботи. Результати виконання магістерської кваліфікаційної роботи були оприлюднені на IV Міжнародній науково-практичній онлайн-конференції студентів, аспірантів і молодих вчених «Сучасний менеджмент: виклики та можливості» (м. Київ, НУБіП України, 25-26 жовтня 2023 р.).

Магістерська робота складається зі змісту, вступу, трьох основних розділів, висновків, списку використаних джерел. Основний текст викладений на 81 сторінці комп'ютерного тексту. Магістерська робота містить 17 таблиць та 14 рисунків. Для написання роботи автором було використано 62 літературних джерела.

РОЗДІЛ ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОЛІЙНО-ЖИРОВОЇ ГАЛУЗІ

1.1. Визначення поняття «експортний потенціал» в контексті олійно-жирової галузі

У сучасному світі, де зовнішньоекономічна діяльність відіграє ключову роль у розвитку економік та підприємств, вивчення поняття «експортний потенціал» є важливим. Розуміння цього поняття стає ключовим для бізнесу, економічних аналітиків і урядових органів з урахуванням таких тенденцій, як глобалізація і вільний обмін товарів та послугами на міжнародному рівні.

Поняття експортного потенціалу поєднує в собі два твердження. Щоб зрозуміти це поняття більш глибоко, деталізуємо визначення експорту та потенціалу.

Відповідно до Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність», експорт (експорт товарів) – продаж товарів українськими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності (іноземним суб'єктам господарської діяльності (у тому числі з оплатою в негрошовій формі) з вивезенням або без вивезення цих товарів через митний кордон України, включаючи реекспорт товарів. При цьому термін реекспорт (реекспорт товарів) означає продаж іноземним суб'єктам господарської діяльності та вивезення за межі України товарів, що були раніше імпортовані на територію України [43].

Стаття 82. Митного кодексу України зазначає, що експорт – це митний режим, відповідно до якого українські товари випускаються для вільного обігу за межами митної території України без зобов'язань щодо їх зворотного ввезення [31].

Потенціал (від лат. Potential – сила) як засоби, запаси та джерела, що є у наявності та можуть бути використані для досягнення певної мети, вирішення деякого завдання, а також можливості окремої особи, суспільства та держави в певній галузі [15, с. 421].

Глумачний словник української мови даний термін «потенціал» трактує, як приховані здатності, сили для якої-небудь діяльності, що можуть виявитися за певних умов [53].

Для отримання комплексного розуміння цього поняття та для забезпечення кращого планування, аналізу та прийняття рішень у галузях та підприємствах у сучасному глобальному економічному середовищі проаналізуємо визначення «економічного потенціалу», які запропоновані різними авторами.

Таблиця 1.1

Визначення експортного потенціалу в різних аспектах

Автор та джерело	Визначення «експортний потенціал»
Федосін О.	Потенціал об'єднує в собі просторові та часові характеристики. З одного боку, це властивості, отримані системою протягом її становлення. З іншого – це рівень практичного використання наявних можливостей.
Гораль Л.	Експортний потенціал газотранспортного підприємства повинен забезпечувати ресурсні можливості для задоволення потреб зовнішнього ринку та розвитку газотранспортної галузі.
Шафранова К.	Експортний потенціал регіону включає в себе технологічні, трудові, інтелектуальні, природні та інші види ресурсів.
Бутко М.	Експортний потенціал регіону – це комплексний показник, який враховує властивості та характеристики регіону, його перспективи на зовнішньому ринку в залежності від усього комплексу наявних ресурсів.
Зборовська Ю.	Експортний потенціал підприємств переробної промисловості АПК – це здатність використовувати свої виробничі ресурси з максимальною ефективністю для виробництва конкурентоспроможної продукції та забезпечення економічного розвитку через експорт.

Джерело: розроблено автором на основі [56, 12, 60, 6, 22].

Ці визначення «експортного потенціалу» розглядають його як комплексне поняття, що включає в себе різні аспекти та ресурси, необхідні для ефективної експортної діяльності різних суб'єктів, таких як підприємства та регіони.

Дане поняття може бути застосоване як до країни в цілому, так і до окремих секторів господарства чи підприємств. Експортний потенціал визначається врахуванням різних факторів, таких як конкурентоспроможність продукції,

доступ до ресурсів, інфраструктурна підтримка, рівень наукового та технологічного розвитку, інноваційність, інші чинники внутрішньої та зовнішньої природи.

Загальне розуміння експортного потенціалу допомагає оцінити, наскільки успішно підприємство чи країна може впроваджувати зовнішньоекономічну діяльність та забезпечувати свій успіх на світовому ринку, що є важливим аспектом для розвитку та підвищення ефективності економіки.

Основні чинники, які можуть впливати на експортний потенціал, виходячи з вище сказаного, включають:

1. Ресурси. Наявність природних ресурсів (таких як сировина, енергія) та людських ресурсів (кваліфікована робоча сила) може значно впливати на здатність виробляти конкурентоспроможну продукцію.

2. Технології. Рівень технологічного розвитку і інновацій може забезпечити перевагу на міжнародному ринку, дозволяючи виробляти продукцію високої якості і знижувати витрати виробництва.

3. Інфраструктура. Якісна інфраструктура, включаючи транспортну, логістичну та комунікаційну, сприяє зручному та швидкому переміщенню товарів і послуг на зовнішні ринки.

4. Кадри. Наявність висококваліфікованих робітників, науковців і фахівців є важливим фактором для розвитку нових інноваційних продуктів і технологій.

5. Підтримка держави. Сприяння держави включає фінансову підтримку, податкові стимули, торговельну політику та інші заходи, спрямовані на підтримку експорту.

6. Науковий та технічний потенціал. Досягнення у науці та техніці можуть допомогти створити нові продукти і послуги, які відповідають вимогам світового ринку.

7. Інновації. Здатність до інновацій і адаптації до змін вимог ринку є важливим аспектом конкурентоспроможності.

8. Географічне розташування. Географічне положення може впливати на доступ до ринків і логістичні можливості для експорту.

9. Ринкова стратегія. Якість маркетингу, досліджень ринку та стратегія експорту можуть визначити успішність на зовнішньому ринку.

Виходячи із вище сказаного експортний потенціал – це сукупність можливостей, якими володіє економіка, галузь або підприємство для виробництва та ефективного продажу конкурентоспроможних товарів та послуг на міжнародному ринку. Він враховує як реальні фактори, такі як ресурси, технології, кадри, інфраструктура, так і можливості для створення нових конкурентних переваг на основі наукових досягнень та інновацій.

Поняття «експортний потенціал» є невід’ємною складовою в процесі дослідження розвитку міжнародної торгівлі та зміцненню позиції країни на світовому ринку, зокрема ринку олійно-жирової галузі.

Україна є лідером у світовому виробництві соняшнику, забезпечуючи третину всього глобального ринку цієї сільськогосподарської продукції. Крім того, рослинні олії, разом з зерновими культурами та їхніми похідними продуктами, відіграють важливу роль на міжнародному ринку харчових товарів, і Україна є однією з ключових гравців у цій галузі.

Розвиток виробництва олій та жирів має великі перспективи як для задоволення внутрішнього попиту, так і для відповіді на зростаючий запит міжнародного ринку. Ця тенденція обумовлена перебудовою структури харчування населення в економічно розвинених країнах, яке все більше віддає перевагу рослинним жирам та олії перед тваринними продуктами. Крім того, збільшення загальної кількості населення на планеті, підвищення цін на енергоносії, а також розширення використання олій для технічних цілей сприяють зростанню попиту на ці продукти.

Отже, враховуючи вище сказане, експортний потенціал олійно-жирової галузі – це сукупність можливостей, які має підприємство, галузь чи країна для виробництва та успішного експорту конкурентоспроможних рослинних олій та жирів на міжнародний ринок. Він враховує реальні фактори, такі як доступ до високоякісної сировини, високотехнологічне виробництво, висока якість продукції, наукові досягнення у галузі агропромислового комплексу та

технологічний розвиток, а також можливості створення нових конкурентних переваг на основі інновацій та наукових відкриттів у виробництві олій та жирів.

СНОВНІ ВИДИ ОЛІЙНО-ЖИРОВОЇ ПРОДУКЦІЇ ТА ЇХНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Олійно-жирова промисловість є складною галуззю харчової індустрії, яка включає в себе різноманітні види виробництва, такі як олія, жири і маргарин. Ця галузь використовує насіння різних маслічних культур, таких як соняшник, льон, соя, рапс та інші, як основну сировину для свого виробництва.

Розвиток виробництва олійної продукції має значний вплив на аграрний сектор, сприяючи збільшенню посівних площ під олійні культури, підвищенню їхньої врожайності та покращенню якості насіння. Готова олія, яка виробляється в рамках цієї галузі, надходить до роздрібної торгівлі для задоволення потреб населення. Крім того, вона є ключовим компонентом для виготовлення різних продуктів, таких як маргарин, майонез, мило, свічки, оліфи, парфуми та інші товари споживчого призначення.

Таким чином, олійно-жирова промисловість має важливе значення як для сільського господарства, так і для харчової та інших галузей промисловості, роблячи свій внесок у виробництво різноманітних продуктів і задовольняючи потреби населення.

Сучасна олійно-жирова промисловість України складається з 32 великих спеціалізованих підприємств і майже тисячі менших компаній, які займаються виробництвом різних видів олії, таких як нерафінована, гідратована, рафінована, дезодорована та недезодорована олія, тощо. За даними асоціації "Укроліяпром", загальна обробна потужність цих підприємств перевищує 10 мільйонів тонн соняшникового насіння щороку. Олійно-жировий сектор України швидко відновив та розширив свій виробничий потенціал за короткий період.

Підприємства активно впроваджують сучасні технології, підвищують якість продукції і розширюють асортимент продуктів. Значний попит на українську

олійно-жирову продукцію призвів до збільшення інвестицій в цей сектор [58, с. 83].

Згідно з інформацією, доступною на порталі landlord.ua, ось Топ-5 виробників нерафінованої олії разом з їхніми ринковими показниками:

- ТОВ «Європейська транспортна стивідорна компанія» - займає 8,3% ринку (у попередньому періоді було 7,7%).

- ТОВ «Оттимусагротрейд» - володіє 6,6% ринку (попередній період - 6%).

- ТОВ «Придніпровський ОЕЗ» (частина групи Kernel) - має 6,1% ринкової частки (попередній період - 5%).

- ТОВ «Українська Чорноморська індустрія» - володіє 5,2% ринку (попередній період - 4,6%).

- ПрАТ «Вінницький олійножировий комбінат» (частина ViOil) - займає 5,1% ринку (попередній період - 4,3%).

Топ-5 виробників разом з їхніми ринковими даними:

- ПрАТ З П «Дніпропетровський олійноекстракційний завод» (частина Bunge) - володіє 19,6% ринку (попередній період - 15,5%).

- ТОВ «Дельта Вілмар Україна» (частина Wilmar International) - має 14% ринкової частки (попередній період - 16,6%).

- ПрАТ «Полтавський олійноекстракційний завод - Кернел-Груп» (частина Kernel) - займає 12% ринку (попередній період - 10,4%).

- ТОВ «Приколотнянський ОЕЗ» (частина Kernel) - має 8,6% ринкової частки (попередній період - 7,9%).

- ПП «Оліяр» - займає 8,2% ринку (попередній період - 8,8%) [54].

Ріпакової олії в липні 2020 — травні 2021 років виготовили 106,2 тисячі тонн. П'ятірку найбільших виробників у звітному періоді склали:

- ТОВ «Олсідз Блек Сі» (входить до структури Allseeds. Частка на ринку -

- ПП «Оліяр» - 27,7%.

- ПрАТ «Вінницький ОЖК» (входить до структури ViOil) - 17%;

- Т

О

В

• ТОВ «ОЕЗ Градолія» (входить до складу групи компаній «ГрадОлія») -

НУБІП УКРАЇНИ

Олійно-жирова галузь випускає різноманітну продукцію, яка включає в себе наступні види продуктів:

1. Олії. Рослинні олії є важливими компонентами нашої дієти та промисловості. Вони отримуються шляхом видавлювання або витягування олії з насіння рослин. Ці олії мають різний хімічний склад, властивості та застосування. Деякі з найпоширеніших джерел рослинних олій включають сою, кукурудзу, соняшник, оливки, кунжут, льон, рапс, кокос, арахіс та інші.

Рослинні олії широко використовуються в готуванні та приготуванні їжі. Вони використовуються для смаження, приготування соусів, заправок для салатів та багатьох інших страв. Олії можуть надавати стравам особливий смак та текстуру.

Незважаючи на корисність рослинних олій, важливо споживати їх у поміркованих кількостях, оскільки вони містять калорії та можуть призвести до надмірної ваги, якщо вживаються у великих кількостях.

Рослинні олії мають велике значення в їжі, медицині та промисловості та продовжують бути об'єктом досліджень та розвитку нових застосувань. Важливо обирати високоякісні олії та споживати їх у розумних кількостях для забезпечення балансованого та здорового харчування.

2. Жири. Жири є одним з трьох основних макроелементів, необхідних для життя, поряд з білками та вуглеводами. Вони відіграють важливу роль в нашому організмі, існують у різних формах і мають різні функції. Жири, які виробляються в олійно-жировій галузі, є важливими продуктами, які мають різні застосування в харчовій та кондитерській промисловості.

Жири входять до складу багатьох страв і продуктів. Вони надають смак, текстуру та насичують страву. Жири також допомагають виробляти розчинні вітаміни (вітаміни А, D, E, та K) більш доступними для організму.

Хоча жири є необхідними для життя, надмірне споживання жирів, особливо тих, які містять насичені жирні кислоти (знаходяться в продуктах тваринного

походження), може призвести до здоров'я шкоди. Це може включати підвищення ризику серцевих захворювань та ожиріння. Тому важливо обирати здорові джерела жирів, такі як багаторазово ненасичені жири, які містяться в рослинних оліях, горіхах та рибі.

3. Маргарин. Маргарин – це продукт, який використовується як заміна масла в кулінарній готовці та для намазування на хліб або булочки. Він створюється з різних олій і жирів шляхом гідрогенізації, процесу, під час якого рідкі олії перетворюються на твердий стан.

Маргарин був розроблений у середині XIX століття як дешева альтернатива маслу, призначена для виробництва продуктів для масового споживання. У початковому вигляді маргарин виготовлявся з тваринних жирів, але згодом він став вироблятися з рослинних олій через зростання популярності рослинних жирів.

Маргарин часто був об'єктом спірних досліджень та обговорень щодо його впливу на здоров'я. Багато ранніх маргаринів містили трансжири, які вважаються шкідливими для серцево-судинної системи. Багато сучасних маргаринів створюються без трансжирів і мають зменшений вміст насичених жирів. Однак важливо читати маркування продукту та вибирати маргарини з меншим вмістом насичених жирів та трансжирів.

4. Майонез. Майонез – це популярний соус та добавка до різних страв, який виготовляється з різних інгредієнтів.

Майонез є популярним соусом для салатів, сендвічів, бургерів, риби, м'ясних і овочевих страв. Він також використовується як база для інших соусів та дипів.

5. Мило. Олійно-жирова галузь також може виробляти мило для домогосподарства та особистої гігієни.

Мило використовується для миття рук, тіла, посуду, білизни та для загального прибирання. Мило для особистої гігієни допомагає видалити бруд та бактерії, забезпечуючи чистоту шкіри. Деякі види мила можуть містити

зволожуючі компоненти, а інші – антисептичні добавки. Важливо вибрати мило, яке відповідає потребам вашої шкіри та ваших гігієнічних потреб.

6. Оліфи. Технічні рослинні олії використовуються у хімічній промисловості для виготовлення лаків, фарб, оліф. Висихаючі олії є основною сировиною у виробництві плівкоутворювачів (оліф, лаків). Очищені від домішок і знебарвлені (вибілені) олії використовуються як основні компоненти і складова частина емульсійних казеїно-олійних (темних) фарб. Напів висихаючі олії використовуються як домішки, які уповільнюють висихання фарб. Натуральні і гідровані рослинні олії – найважливіші компоненти сировини у виробництві туалетного і господарського мила, косметичних засобів. У фармацевтичному виробництві соняшникова і льняна олії є основою лікарських мазей і лініментів. З рослинних олій при їх омиленні отримують гліцерин і жирні кислоти.

Побічні продукти переробки. Побічні продукти переробки насіння олійних культур, такі як макух і шрот, є важливими і корисними компонентами, які виникають під час видобутку рослинних олій. Ось докладніша інформація:

Застосування в тваринництві. Макух і шрот використовуються як корм для тварин, оскільки вони містять багато корисних живильних речовин.

З відходів переробки соняшника – лушпиння – виготовляють паливні пеллети/брикети, які екологічніше, дешевше від традиційних видів палива та за своїми теплотворними характеристиками не поступаються їм. Ця продукція переважно експортується до країн Швеції, Бельгії, Німеччини, Данії, Голландії, Австрії, Італії, Словаччини, Польщі.

Оскільки багато олійних рослин вирощуються як просапні культури, вони також мають важливу агротехнічну цінність. Вони можуть служити як відмінні попередники для наступних культур у системі сівозміни, особливо для зернових культур.

Мультиплікативний ефект від олійно-жирової галузі, тобто її вплив на розвиток інших галузей АПК і промисловості, характеризується її численними міжгалузевими зв'язками, завдяки яким, з одного боку, вона забезпечує населення країни та інші галузі промисловості олійно-жировою продукцією,

сільське господарство – кормами (шротами), а з другого – вона є замовником і споживачем сільськогосподарської сировини, продукції інших галузей промисловості, що в кінцевому підсумку формує прибуток в різних галузях народногосподарського комплексу.

Так рафінована соняшникова олія, саломас, маргарин, майонез використовуються у харчовій промисловості для виробництва рибних і овочевих консервів, хліба та хлібобулочних виробів, кондитерських виробів, спреїв та жирових сумішей, соусів та іншої продукції. У натуральному вигляді соняшникова олія безпосередньо вживається в їжу. Макуха та шрот є цінними концентрованими кормами у тваринництві. Соняшковий шрот містить 35 - 36% білка, до складу якого входять всі незамінні амінокислоти. У 100 кг макуси міститься 109 кормових одиниць [30, с. 13].

В свою чергу олійно-жирова галузь від сільського господарства отримує олійну сировину (соняшник, сою, ріпак та інші олійні культури); від машинобудування – устаткування для виробництва олійно-жирової продукції; від нафтопереробної промисловості – екстракційний бензин; від нафтохімічної – синтетичні жирні кислоти та іншу продукцію для виробництва миючих засобів; від целюлозно-паперової – таропакувальні матеріали (папір, картон) і т.д. Використання в олійно-жировій галузі значних обсягів олійного насіння, матеріально-технічних ресурсів стимулює розвиток сільського господарства, машинобудування, нафтопереробної і нафтохімічної промисловості, інших галузей економіки, в тому числі паливно-енергетичного комплексу країни [30, с.

єтодинні підходи до оцінки експортного потенціалу олійно-жирової галузі

У сучасному світі, міжнародна торгівля стала необхідною для бізнесу. Глобалізація сприяє жорсткій конкуренції на національному ринку, тому багато компаній шукають можливості за його межами. Вони більше зацікавлені у

співпраці з партнерами з інших країн, що дозволяє використовувати переваги міжнародного співробітництва та зміцнює їх конкурентоспроможність.

Для підвищення ефективності роботи підприємства важливо враховувати всі можливості у виробництві конкурентоздатної продукції та її реалізації на міжнародних ринках, тобто його експортний потенціал. Знання цього потенціалу дозволяє підприємствам працювати більш ефективно і конкурувати на світовій арені.

Оцінка ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємства вимірюється через його експортний потенціал. Цей показник допомагає визначити можливість росту зовнішньої торгівлі та визначити, наскільки успішно підприємство взаємодіє на міжнародному ринку. Експортний потенціал підприємства визначається як сукупність його ресурсів та можливостей для виробництва конкурентоспроможної продукції, її продажу та обслуговування на зовнішніх ринках в середньо- та довгостроковій перспективі, під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх чинників [40].

У дослідженні, проведеному З. Ф. Петряєвим, зазначається, що експортний потенціал підприємства можна розглядати як сукупність двох основних компонентів: зовнішнього та внутрішнього. Зовнішній потенціал пов'язаний з продажами продукції за кордоном і включає в себе зовнішні економічні фактори, експортні операції, логістику та обслуговування, а також інноваційні можливості підприємства.

Аналіз внутрішнього експортного потенціалу оцінюється шляхом аналізу ефективності використання ресурсів підприємства, конкурентоспроможності експортної продукції, витрат на виробництво та продаж продукції для експорту, а також доходів, отриманих в результаті цієї діяльності [40].

Інший погляд має Олександра Гронь та Олеся Сікаленко. В праці «Оцінювання експортного потенціалу підприємства» вони зазначають, що для аналізу та оцінювання експортного потенціалу підприємства пропонуємо обрати такі основні напрямки. Зокрема:

НУВБІП УКРАЇНИ

- Виробничий потенціал.
- Фінансовий потенціал.
- Кадровий потенціал.

• Експортні можливості.

• Ринковий потенціал.

• Конкурентоспроможність експортної продукції [14].

НУВБІП УКРАЇНИ

Група американських вчених використовувала інший підхід для оцінки стратегії нарощування експортного потенціалу. Зокрема, команда науковців виокремила 42 різних показники ефективності, 23 з яких були економічними,

14 – неекономічними, а решта мали загальний характер (див. табл. 1.2).

НУВБІП УКРАЇНИ

Таблиця 1.2

Оцінка експортного потенціалу

Група показників	Підгрупа показників	Показники
Економічні	Пов'язані з продажами	- обсяг експортних продажів; - зростання частки експортних продажів; - інтенсивність експортних продажів продукту; - експортні продажі на одного працівника; - повернення інвестицій за рахунок експорту; - зростання рентабельності експортних продажів.
	Пов'язані з прибутком	- рентабельність експорту; - зростання прибутковості від експорту; - коефіцієнт прибутку від експорту; - маржа експортного прибутку; - внесок експорту в прибуток.
	Пов'язані із часткою ринку	- частка експортного ринку; - зростання частки ринку експорту.
Неекономічні	Пов'язані із продуктом	- частка експортованих груп товарів; - внесок експорту в розвиток продукції.
	Пов'язані з ринком	- внесок експорту в розвиток ринку; - ринки, на яких було припинено експорт (%); - внесок експорту в економію масштабу; - внесок експорту в репутацію компанії; - кількість років експортування.
Загальні	Інше	- сприйнятий експортний успіх; - досягнення експортних цілей; - задоволеність результатами експорту.

Джерело: розроблено автором на основі [68]

НУВБІП УКРАЇНИ

Для більш очного порівняння наведемо інший підхід. В своїй праці оцінка ефективності експортної діяльності підприємства Бондарєва Т.І. експортний потенціал оцінює за категоріями (табл.1.3)

Таблиця 1.3

Оцінювання експортного потенціалу підприємства

Складові першого рівня	Локальні показники оцінки
Ринкова результативність експорту	Темпи росту частки підприємства на зарубіжному ринку
	Темпи росту частки експортної продукції у загальних обсягах виробництва
	Темпи росту обсягів реалізації експортної продукції підприємства
	Частка продукції, якість якої відповідає або перевищує кращі зарубіжні аналоги, у загальних обсягах виробництва
Бюджетна ефективність	Темпи росту кількості закордонних бізнес-партнерів
	Зростання обсягів митних платежів у державний бюджет країни, резидентом якої є підприємство-експортер
	Темп зростання частки сплачених митних платежів у загальному обсязі відрахувань до державного бюджету
	Співвідношення розміру фінансових потоків, пов'язаних з обслуговуванням відповідно експортних та імпорتنних операцій підприємства
Виробничо-технологічна ефективність	Зміни рівня завантаження основних виробничих фондів (відносно показників альтернативного варіанту побудови товарного асортименту підприємства, заснованого на відмові від експортних поставок)
	Темп змін ритмічності виробництва
	Темпи скорочення обсягів запасів готової продукції
	Темпи змін фондівіддачі
Ефективність інноваційно-інвестиційної діяльності	Темпи змін частки високотехнологічної продукції
	Темпи зростання обсягів інвестицій у розвиток матеріально-технологічної бази підприємства в зв'язку з розширенням експортних поставок
	Частота оновлення основних фондів через використання прискореної амортизації
	Темпи змін частки інноваційної продукції, призначеної для експортних поставок, у загальних обсягах виробництва
Фінансова результативність	Зміна рівня витрат на одиницю товарної продукції
	Співвідношення рівня цін реалізації продукції на зовнішньому та національному ринках
	Рентабельність виробництва експортної продукції
	Співвідношення обсягів дебіторської та кредиторської заборгованостей за експортно-імпортними операціями
Результативність скорочення експортних ризиків	Співвідношення розміру заявлених та фактично сплачених митних платежів
	Темпи змін рівня розміру заявлених та фактично сплачених митних платежів на одиницю
	Співвідношення сплачених штрафів, пов'язаних з експортними поставками, та отриманої виручки від експорту
	Темпи змін розміру втрат, що виникають при експорті до держав, у яких корпоративний податок на 5 та більше відсоткових пунктів нижче, ніж в Україні

Джерело: розроблено автором на основі [5].

Як ми можемо побачити методики визначення експортного потенціалу

галузей та підприємств відрізняються як і показники. Базуючись на вже проведеному аналізі запропонуємо своє бачення показників які б оцінювали експортний потенціал олійно-жирової галузі.

Для створення індексного показника оцінки експортного потенціалу можна використовувати наступний підхід:

1. Нормалізація даних. Необхідно нормалізувати кожний з параметрів, щоб перетворити їх на значення від 0 до 1. Це допоможе зрівняти різні величини, оскільки вони можуть мати різний масштаб.

2. Вагові коефіцієнти. Необхідно визначити важливість кожного параметра для експортного потенціалу. Наприклад, ціни і обсяги виробництва можуть бути більш важливими факторами, ніж імпорт чи споживання. Присвоєння вагових коефіцієнтів кожному параметру відповідно до їх важливості.

3. Розрахунок індексу: За допомогою нормалізованих даних та вагових коефіцієнтів можна здійснити розрахунок індексу експортного потенціалу для кожного року за допомогою формули.

Визначення порогового значення. Відповідно до проведеними нами дослідженнями, ми можемо встановити порогове значення для індексу, яке вказуватиме на високий або низький експортний потенціал. Якщо індекс більше

Для створення запропонованої нами моделі ми будемо використовувати наступні показники – ціни, обсяги експорту, обсяги імпорту, посівні площі, обсяги виробництва, урожайність і споживання для кожного року.

Запропонований нами варіант обрахунку буде мати наступний вигляд:

Нормалізована ціна розраховується за формулою 1.1:

$$НЦ = \frac{Ц_{п} - Ц_{мін}}{Ц_{макс} - Ц_{мін}} \quad (1.1)$$

де, НЦ – нормалізована ціна;

$Ц_{п}$ – поточна ціна;

$Ц_{макс}$ – максимальна ціна за аналізований період;

$Ц_{мін}$ – мінімальна ціна за аналізований період

Нормалізований експорт розраховується за формулою 1.2:

$$HE = \frac{E_{п} - E_{\min}}{E_{\max} - E_{\min}}, \quad (1.2)$$

де, HE – нормалізований експорт;

$E_{п}$ – поточний експорт;

$E_{\max}$ – максимальний експорт за аналізований період;

$E_{\min}$ – мінімальний експорт за аналізований період.

Нормалізований імпорт розраховується за формулою 1.3:

$$HI = \frac{I_{п} - I_{\min}}{I_{\max} - I_{\min}}, \quad (1.3)$$

де, HI – нормалізований імпорт;

$I_{п}$ – поточний імпорт;

$I_{\max}$ – максимальний імпорт за аналізований період;

$I_{\min}$ – мінімальний імпорт за аналізований період.

Нормалізовані посівні площі розраховуються за формулою 1.4:

$$HP = \frac{P_{п} - P_{\min}}{P_{\max} - P_{\min}}, \quad (1.4)$$

де, HP – нормалізовані посівні площі;

$P_{п}$ – поточні посівні площі;

$P_{\max}$ – максимальні посівні площі за аналізований період;

$P_{\min}$ – мінімальні посівні площі за аналізований період.

Нормалізовані обсяги виробництва розраховуються за формулою 1.5:

$$HV = \frac{V_{п} - V_{\min}}{V_{\max} - V_{\min}}, \quad (1.5)$$

де, HV – нормалізовані обсяги виробництва;

$V_{п}$ – поточні обсяги виробництва;

$V_{\max}$ – максимальні обсяги виробництва за аналізований період;

$V_{\min}$ – мінімальні обсяги виробництва за аналізований період.

Нормалізована урожайність розраховується за формулою 1.6:

$$HY = \frac{y_{п} - y_{\min}}{y_{\max} - y_{\min}}, \quad (1.6)$$

де, HY – нормалізована урожайність;

$U_{п}$ – поточна урожайність;

$U_{макс}$ – максимальна урожайність за аналізований період;

$U_{мін}$ – мінімальна урожайність за аналізований період.

Нормалізованне споживання розраховується за формулою 1.7:

$$HC = \frac{C_{п} - C_{мін}}{C_{макс} - C_{мін}}, \quad (1.7)$$

де, HC – нормалізоване споживання;

$C_{п}$ – поточне споживання;

$C_{макс}$ – максимальне споживання за аналізований період;

$C_{мін}$ – мінімальне споживання за аналізований період.

Розрахунок індексу експортного потенціалу матиме наступний вигляд (формула 1.8):

$$I_{еп} = (BK \times HC) + (BK \times HE) + (BK \times HI) + (BK \times HП) + (BK \times HB) + (BK \times HU) + (BK \times HC), \quad (1.8)$$

де, $I_{еп}$ – індекс експортного потенціалу;

BK – ваговий коефіцієнт, який для всіх показників становить 1/7;

HC – нормалізована ціна;

HE – нормалізований експорт;

HI – нормалізований імпорт;

HП – нормалізовані площі посівів;

HB – нормалізовані обсяги виробництва;

HU – нормалізована урожайність;

HO – нормалізоване споживання.

Аналіз товарного експорту, проведений за допомогою наведених показників, дозволяє охарактеризувати реалізований експортний потенціал олійно-жирової галузі України. Однак для отримання більш реалістичної оцінки

цього потенціалу необхідно провести порівняльний аналіз основних експортних

показників з іншими країнами, зокрема з країнами, які є основними

торговельними партнерами України.

РОЗДІЛ II. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕЦІАЛУ ОЛІЙНО-ЖИРОВОЇ ГАЛУЗІ

НУБІП України

2.1 Кон'юктура світового ринку олійно-жирової продукції

Рослинні олії та жири є незамінними складовими як у людському харчуванні, так і в годівлі тварин. Вони становлять найбільш енергетично багате джерело у харчових продуктах і постачають організму необхідні жирні кислоти,

які використовуються для синтезу важливих гормонів і простагландинів. Крім

того, вони сприяють відчуттю ситості після їжі та допомагають транспортувати

жиророзчинні вітаміни. Також, рослинні олії та жири додають приємний смак харчовим продуктам.

НУБІП України

Рослинні олії отримують з олійних рослин, таких як: соняшник, ріпак,

кукурудза, арахіс, пальмове ядро, копра, бавовник, кокосовий горіх, льон,

гірчиця, волоський горіх та інші. Вони містять тригліцериди і можуть бути

рідкими або твердими при кімнатній температурі, що визначає, чи називають їх

оліями чи жирами. У різних умовах температури ця властивість може

змінюватися, що має значення для використання їх в різних галузях, включаючи

харчову та промислову. Також, варто відзначити, що жири можуть бути менш

легко засвоюваними в харчуванні, порівняно з оліями.

НУБІП України

В свою чергу кон'юктура походить від латинського слова «conjungo», що в

перекладі українською мовою означає збіг обставин, які створили певний стан,

положення речей, що здатні впливати на хід та результат будь якої справи [32].

Кон'юктура світового ринку олійно-жирової продукції залежить від

різноманітних факторів і впливів. Основні фактори які впливають на

кон'юктуру:

НУБІП України

Виробництво сировини. Кон'юктура ринку сильно залежить відя обсягів

виробництва олійних культур, таких як соя, ріпак, соняшник і інші. Річні врожаї

і їх якість визначають загальний обсяг доступної сировини для подальшої

переробки. Обсяги виробництва олійних культур безпосередньо впливають на

НУБІП України

доступність сировини для переробників, і, отже, визначають загальний обсяг виробництва олій. Зміни в врожаї та якості сировини можуть спричинити коливання в цінах та витрат на виробництво олійних продуктів, що в свою чергу впливає на ціни для споживачів. Рівновага між обсягами виробництва сировини та попитом на олійно-жирові продукти визначає загальну стабільність та кон'юнктуру ринку цих продуктів.

Споживачі та попит. Попит на олійно-жирові продукти залежить від споживачів, включаючи харчову промисловість, виробників біопалива, фармацевтичні компанії і інших галузей.

Ціни на сировину. Основною витратною статтею виробництва олійно-жирових продуктів є ціни на сировину, таку як сирова олія та пальмова олія, і нафта, які використовуються для переробки.

Міжнародна торгівля – експорт/імпорт. Світовий ринок олійно-жирової продукції сильно залежить від міжнародної торгівлі і експортно-імпортних операцій. Зміни в обсягах експорту та імпорту можуть вплинути на ціни та доступність продуктів.

На рисунку 2.1 відображено загальний стан виробництва олійно-жирової продукції у світі на 2022/23 МР за типами (млн. тонн).

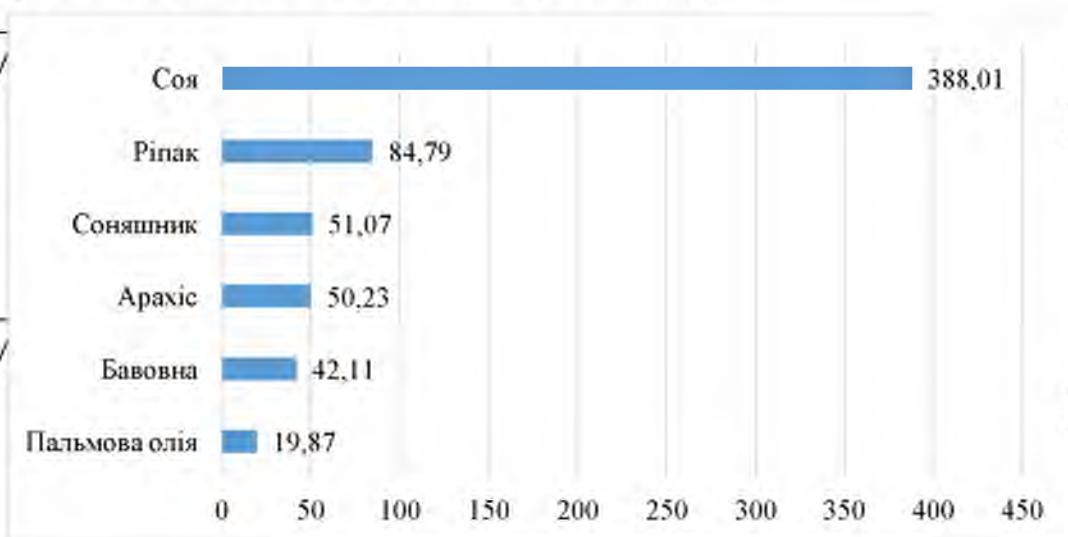

Рис. 2.1. Динаміка виробництва олійно-жирової продукції у світі за 2022/23 МР, млн. т.

Джерело: розроблено автором на основі [47]

Олійні культури різняться за різними параметрами, такими як тип, технологія виробництва, попит на ринку та потенціал для вирощування. Кожна з цих культур має свої особливості, і докладне вивчення їх може допомогти краще зрозуміти їхню роль як на світовому ринку, так і в сільському господарстві.

Аналіз кожної окремої олійної культури дає можливість більш детально розглянути її характеристики, методи виробництва і потенційні ризики, що сприяє ефективному та оптимальному управлінню цією галуззю.

Серед олійних культур найбільше вирощується соя, з загальним обсягом виробництва на рівні 388,01 мільйона тонн. На другому місці за виробництвом стоїть рпак з 84,79 мільйонами тонн. Ця таблиця показує, що існує різноманітність олійних культур, які вирощуються у великих обсягах. Це свідчить про різноманітність культур і можливість вибору для фермерів в залежності від умов, що існують у їхніх регіонах [1].

Соя є однією з найпоширеніших сільськогосподарських культур у світі, її сіють на площі понад 120 мільйонів гектарів. Вона також є однією з основних олійних культур у світі. Це пов'язано з її високим вмістом корисних речовин, високою ефективністю виробництва та універсальним застосуванням у харчовій, кормовій та технічній сферах. Соя використовується для виробництва насіння, шроту, олії, соєвого білкового концентрату та інших продуктів. Таким чином, ця культура є важливою для світового і вітчизняного аграрного сектору. Зміна становища сої в світі за останні 20 років визначена змінами у структурі харчування населення розвинених країн, збільшенням кількості її вирощування в Азії та розвитком галузі тваринництва у ЄС. Це призвело до зростання глобального попиту на сою і переорієнтації багатьох країн на її вирощування, включаючи нашу країну [1].

виробництва соєвого соусу, тофу, соєвого молока та інших соєвих продуктів у цій країні. Бразилія і Аргентина мають високі обсяги переробки сої. Це пов'язано з виробництвом соєвої олії, яка є важливим інгредієнтом у харчовій та косметичній промисловості. Сполучені Штати стабільно мають великі обсяги переробки сої.

Соняшник. З початку XIX століття ця культура є важливим джерелом виробництва олії та шроту. Одна з головних олійно-білкових культур світового землеробства, відіграє особливу роль у поліпшенні фінансового стану сільськогосподарських підприємств у період подолання економічної кризи в переході до ринкових відносин [59].

Соняшник є найпоширенішою в Україні олійною культурою, 98% всієї рослинної олії виробляється саме із соняшника. За радянських часів його посівні площі були обмежені на рівні 1,4–1,6 млн га при урожайності 12–13 ц/га. Довгий час збільшення площі під посівами соняшника обмежувалося страхом, що це може вплинути на тривалість обороту цієї культури в сівозміні, зменшивши її до 1-5 років. Хоча спеціальних наукових досліджень на цю тему не проводилося, загальний погляд вважав, що оптимальним відношенням було б не більше 8-10% від загальної площі господарства. Отже, при таких умовах максимальна посівна площа соняшника могла б складати приблизно 2,8-3,2 мільйона гектарів. Однак остаточним обмежуючим фактором для подальшого розширення було централізоване регулювання відомствами. Після того, як сільське господарство перейшло до ринкових умов і втратило планову систему, розширення площ під соняшником почало розвиватися і досі триває з великою активністю [17, с. 52].

Соняшник представляє собою вражаючий феномен в українській сільськогосподарській галузі. Ця культура протирікає багатьом стереотипам, які виникли протягом останнього століття. Розглянемо деякі з цих стереотипів для кращого розуміння ситуації:

1. Вважалося, що соняшник - це не найкращий попередник і його краще використовувати для відведення парового поля.
2. Вважалося, що соняшник не можна повертати на ту ж саму площу

раніше, ніж через 7-9 років.

3. Віриди, що ця культура дуже чутлива до більшості гербіцидів, тому контроль над бур'янами у соняшника складний і неефективний.

4. Сприймалося, що через пізньостиглість соняшника, його область вирощування обмежена.

5. Поширено було уявлення, що продуктивність соняшника залишає бажати кращого і має невисокий рівень (в межах 1,0-2,0 т/га) [17, с. 63].

Таблиця 2.5

Динаміка виробництва соняшникової олії та шроту, млн. т.

Виробництво	Шрот соняшниковий				Олія соняшnikова			
	2020/21 МР	2021/22 МР	2022/23 МР	Темп росту 2022/23 до 2022/21, %	2020/21 МР	2021/22 МР	2022/23 МР	Темп росту 2022/23 до 2022/21, %
Аргентина	1,514	1,685	1,533	101,3	1,503	1,673	1,527	101,6
Росія	5,795	6,268	6,576	113,5	5,823	6,298	6,608	113,5
Туреччина	1,156	1,410	1,361	117,7	0,923	1,126	1,086	117,7
Україна	4,460	5,369	5,493	123,2	4,644	5,590	5,719	123,1
Європейський Союз	5,621	5,135	5,351	95,2	4,394	4,014	4,183	95,2
Інше	2,652	2,634	2,784	105,0	2,374	2,411	2,527	106,4
Всього	21,198	22,501	23,098	109,0	19,661	21,112	21,650	110,1

Джерело: розроблено автором на основі [47].

З таблиці 2.5 можна зробити наступні висновки:

1. Усі перераховані країни і регіони, включаючи Аргентину, Росію, Туреччину, Україну, Європейський Союз та інші, демонструють збільшення виробництва соняшникової олії протягом років 2020/21 МР, 2021/22 МР та 2022/23 МР.

2. Загальний обсяг виробництва соняшникової олії найбільший в Європейському Союзі, а потім йдуть Росія і Україна. Динаміка виробництва в цих трьох регіонах зазвичай позитивна, і обсяги виробництва зростають з року в рік.

3. Загальний обсяг виробництва соняшникової олії і шроту зростає протягом досліджуваного періоду.

Динаміка виробництва цих продуктів вказує на підвищений попит на

соняшник та його продукти на світовому ринку, можливо, через корисність і використання соняшника в харчовій та живильній промисловості.

Ріпак, також відомий як рапс, є однорічною олійною рослиною з родини хрестоцвітих. Виділяють дві основні форми ріпаку: ярий (кольза) та озимий, причому останній має більше значення.

Історія ріпаку налічує понад чотири тисячоліття. Деякі дослідники вважають Європу, зокрема північно-західні прибережні райони, такі як приморські землі Швеції, Нідерландів і Великобританії, батьківщиною ріпаку.

Інші дослідники схильні вважати Середземномор'я його походженням. Є певні докази на користь останнього варіанту, зокрема поширення культури ріпаку в Азії, зокрема в Індії, що свідчить, що ця культура, швидше за все, поширилася з Середземномор'я в минулому.

На початку XXI століття в Україні ріпак став особливо популярним завдяки можливості ефективно використовуватися для виробництва біопалива.

Це призвело до постійного збільшення посівних площ цієї культури в країні [37, с. 75].

Таблиця 2.6

Динаміка виробництва ріпакової олії та насіння ріпаку, млн. т.

Виробництво	Олія ріпакова				Насіння ріпаку			
	2020/21 МР	2021/22 МР	2022/23 МР	Темп росту 2022/23 до 2022/21, %	2020/21 МР	2021/22 МР	2022/23 МР	Темп росту 2022/23 до 2022/21, %
Китай	6,435	7,293	7,293	113,3	14,714	15,530	15,400	104,7
Індія	3,705	3,840	3,880	104,7	11,100	11,300	11,700	105,4
Канада	3,573	4,151	4,210	117,8	14,248	18,695	18,200	127,7
Японія	0,904	0,832	0,960	106,2	4	4	4	100,0
ЄС	9,156	10,122	10,248	111,9	17,389	19,591	19,700	113,3
Інше	5,489	6,394	6,446	117,4	18,331	23,438	20,179	110,1
Всього	29,262	32,632	33,037	112,9	75,786	88,558	85,183	112,4

Джерело: розроблено автором на основі [47]

Дані таблиці 2.6 вказують на те, що всесвітнє виробництво ріпакової олії зросло протягом років 2020/21 МР, 2021/22 МР, 2022/23 МР. Найбільшими виробниками ріпакової олії є Європейський союз, Китай та Індія. Вони всі демонструють стабільне зростання виробництва. Важливо відзначити, що

Європейський союз має значно більший обсяг виробництва порівняно з іншими країнами. Виробництво насіння ріпаку зростає протягом досліджуваного періоду. Найбільші виробники насіння ріпаку - Китай, Індія, та Канада. Вони показують стабільний ріст виробництва.

Загалом, дані таблиці свідчать про позитивну тенденцію у виробництві ріпакової олії та насіння ріпаку на світовому ринку, що може вказувати на підвищений попит на ці продукти в різних регіонах світу.

Арахіс, відомий науково як *Arachis hypogaea* L., є поширеною культурою з родини бобових, і завоював велику популярність завдяки своїм корисним властивостям. Всього арахіс вирощують переважно як олійну культуру. Цей продукт підходить як вегетаріанцям, так і прихильникам м'ясних страв, оскільки він багатий на вітаміни та мінеральні речовини.

Важливо зазначити, що арахісові жири складаються на 80% з ненасичених жирних кислот, серед яких основну частку становлять олеїнова та лінолева кислоти. Арахіс містить також функціональний компонент, ресвератрол, який має сильні антиоксидантні, гепатопротекторні і протизапальні властивості. Цей компонент сприяє зниженню ризику онкологічних і серцево-судинних захворювань. Хімічний склад арахісу багатий біологічно активними речовинами, що робить його важливим компонентом у виробництві здорової їжі [9].

Таблиця 2.7

Динаміка виробництва арахісового масла, млн. т.

Виробництво	Маркетинговий рік			Темп росту 2022/23 до 2020/21, %
	2020/21	2021/22	2022/23	
Китай	3,168	3,168	3,200	101,0
Індія	1,273	1,221	1,205	94,7
Туреччина	0,7	0,7	0,7	100,0
Сполучені Штати	0,129	0,120	0,130	100,8
Європейський Союз	0,13	0,13	0,13	100,0
Інші	1,041	1,002	1,031	99,0
Всього	6,441	6,341	6,396	99,3

Джерело: розроблено автором на основі [47].

З таблиці 2.7 прослідковується наступне:

Виробництво арахісового масла демонструє негативну динаміку, зменшуючись щороку. Наприклад, у сезоні 2020/21 МР виробили 6,441 млн тонн, а у 2022/23 МР обсяг виробництва складає 6,396 млн тонн.

Основними виробниками арахісового масла є Китай і Індія, і при цьому Китай показує стабільність у виробництві, тоді як в Індії спостерігається зниження обсягів виробництва з часом.

Інші країни, такі як Туреччина, Сполучені Штати та Європейський Союз, мають менші обсяги виробництва арахісового масла у порівнянні з Китаєм і Індією.

Таблиця 2.8

Динаміка обсягу виробництва рослинних олій, млн. т.

Виробництво	Маркетинговий рік					Темп росту 2021/22 до 2017/18, %
	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22	
Олія кокосова	3,55	3,64	3,49	3,5	3,56	100,3
Олія оливкова	3,29	3,17	3,12	2,92	3,28	99,7
Олія пальмова	70,54	74,17	72,97	72,87	76,52	108,3
Олія ріпакова	28,09	27,83	28,08	29,19	27,42	97,6
Олія соєва	55,16	56,01	58,54	59,32	61,74	111,9
Олія соняшникова	18,61	19,62	21,2	19,16	21,8	117,1

Джерело: розроблено автором на основі [23].

Як видно з таблиці 2.8, динаміка обсягу виробництва рослинних олій, млн. т. протягом п'яти років. Обсяг виробництва олії кокосової відзначається стабільністю протягом досліджуваного періоду. Обсяг виробництва олії оливкової зменшується протягом аналізованого періоду. Важливо відзначити, що ця олія відзначається більшою сезонністю через врожайність оливкових дерев. Обсяг виробництва олії пальмової має тенденцію до зростання протягом періоду спостереження, і це є однією з найбільших категорій рослинних олій у світі. Обсяг виробництва олії ріпака загалом залишається стабільним на протязі багатьох років. Обсяг виробництва олії соєвої збільшується протягом періоду спостереження і показує стабільний ріст. Обсяг виробництва соняшникової олії також зростає, зокрема, в 2021/2022 МР.

Загалом можна відзначити, що обсяг виробництва рослинних олій показує коливання в залежності від виду олії та року, але багато з них мають тенденцію до зростання у виробництві протягом досліджуваного періоду.

Міжнародна торгівля та обсяги експорту та імпорту грають важливу роль у впливі на ринок олійно-жирової продукції. Країни можуть бути як виробниками, так і споживачами олій та жирів, і обмін цими продуктами між націями може бути значним. Збільшення експорту може призвести до підвищення попиту на внутрішньому ринку виробників та зростання виробництва. Але великий обсяг експорту може вплинути на внутрішнє подання та спричинити збільшення цін на внутрішньому ринку. З іншого боку, імпорт олій та жирів може забезпечити доступність різних видів продукції і вплинути на конкуренцію на внутрішньому ринку, що може призвести до зниження цін для споживачів.

Міжнародна торгівля також впливає на стійкість ринку олійно-жирової продукції до змін у сировинному секторі. Ринки можуть компенсувати дефіцит сировини через імпорт, що сприяє збереженню стабільності цін та доступності продукції, навіть при негативних факторах у виробництві внутрішньої сировини. Тому глибоке розуміння міжнародних ринків, торговельних угод і обсягів експорту та імпорту є ключовим для виробників і споживачів на ринку олійно-жирової продукції.

Таблиця 2.9

Динаміка обсягу експорту і імпорту рослинних олій, млн. т.

Показники	Маркетинговий рік						Темп росту 2021/22 до 2017/18, %	
	2019/20		2020/21		2021/22		Імпорт	Експорт
	Імпорт	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт	Експорт
Олія кокосова	1,84	1,87	1,8	1,89	1,9	1,92	103,26	102,67
Олія оливкова	1,31	1,47	1,24	1,31	1,37	1,47	104,58	100,00
Олія пальмова	47,21	48,45	47,54	47,95	50,59	52,18	107,16	107,70
Олія ріпакова	5,79	5,85	6,22	6,38	5,46	5,52	94,30	94,36
Олія соєва	11,4	12,31	11,92	12,24	11,89	12,58	104,30	102,19
Олія соняшникова	11,7	13,13	9,75	10,54	11,95	13,2	102,14	100,53

Джерело: розроблено автором на основі [23].

Аналізуючи дані таблиці 2.9, можна сказати, що обсяги експорту кокосової, оливкової, соєвої та соняшникової перевищують обсяги імпорту протягом всього періоду. Обсяги імпорту та експорту олії пальмової є високими і зростають протягом цього періоду. Обсяг імпорту та експорту олії ріпака є приблизно однаковими і відносно стабільними протягом періоду.

Загалом, імпорт і експорт рослинних олій вказують на стабільний обсяг та зростання для деяких видів олій, таких як олія соєва та олія соняшникова, та високий обсяг торгівлі олією пальмовою, яка є однією з основних рослинних олій у світі.

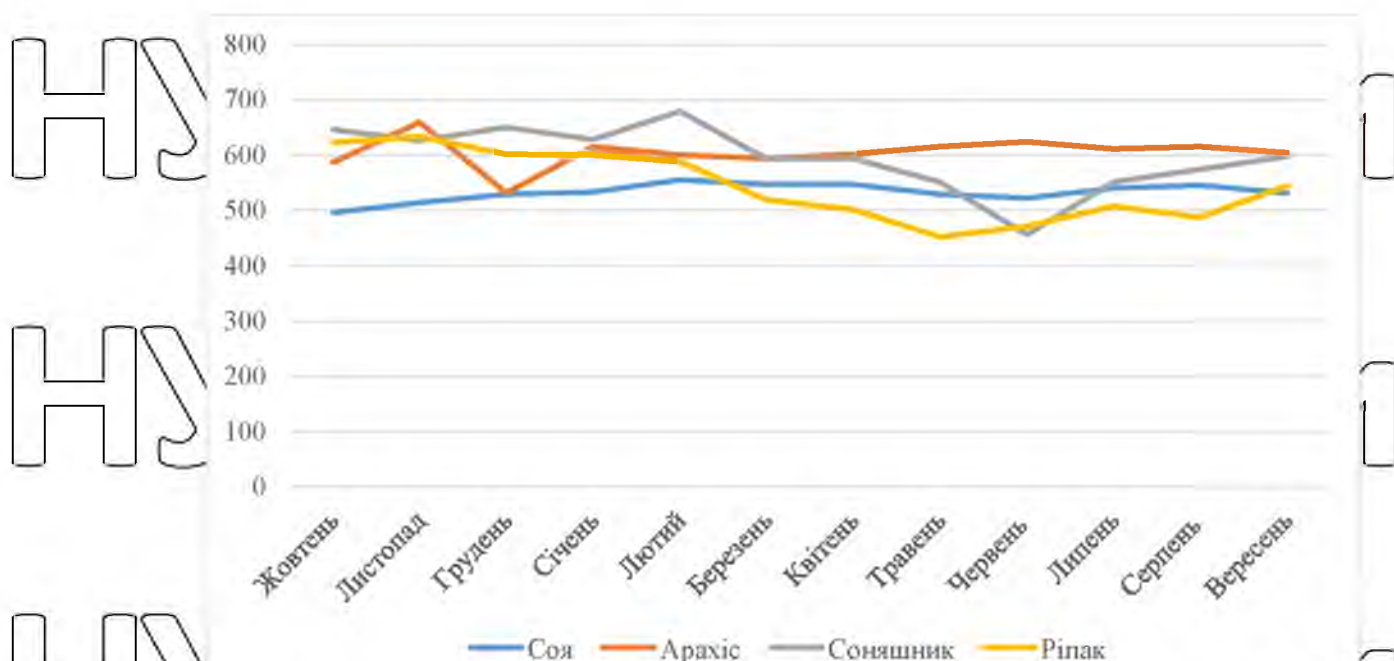

Рис. 2.2. Динаміка цін на насіння, дол США за тону

Джерело: розроблено автором на основі [23].

З рисунку 2.2 видно динаміку цін на різні види насіння (соє, арахіс, соняшник, ріпак) у доларах США за тону протягом 2022/23 МР сільськогосподарського року. Ось деякі висновки на основі цієї таблиці:

1. Загальна тенденція. У цілому, ціни на всі види насіння суттєво зросли з жовтня 2022 року до серпня 2023 року.

2. Соя. Ціни на насіння сої постійно зростає протягом досліджуваного періоду.

3. Арахіс. Ціни на арахіс зростали протягом багатьох місяців, в

подальшому ми можемо спостерігати зменшення після квітня.

4. Соняшник. Ціни на соняшник підвищувалися протягом зимових місяців і ранньої весни, в подальшому вони почали падати в квітня і травня.

Споживачі та рівень попиту визначають велику частину кон'юнктури ринку олійно-жирової продукції. Зміни в споживчих уподобаннях та звичках впливають на попит на різні види олій і жирів. Наприклад, зростаючий інтерес до здорового харчування та низької жирності може призвести до збільшення попиту на олії з високим вмістом мононенасичених жирів, такі як оливкова олія.

З іншого боку, попит на олії для виробництва біопалива може зрости внаслідок екологічних та енергетичних тенденцій.

Збільшення попиту може підвищити ціни, особливо якщо виробництво сировини обмежено. Однак спад попиту може призвести до зниження цін. Тому розуміння потреб і уподобань споживачів, а також аналіз тенденцій у споживанні олійно-жирової продукції, важливі для виробників і інвесторів на ринку, оскільки вони допомагають адаптуватися до змін у попиті та ефективно спрогнозувати ринкові тенденції.

Таблиця 2.10

Динаміка споживання рослинних олій у всьому світі за типами олій,

МР/олія	млн. т.					
	Пальмова олія	Соева олія	Соняшникова олія	Арахісова олія	Кокосова олія	Оливкова олія
2013/14	57,52	45,27	14,14	5,68	3,34	2,97
2014/15	57,90	47,73	14,11	5,37	3,29	2,65
2015/16	59,38	52,09	15,02	5,41	3,24	2,81
2016/17	61,48	53,43	16,22	5,56	3,21	2,73
2017/18	65,99	54,41	17,46	5,71	3,32	2,87
2018/19	70,94	55,12	18,02	5,92	3,43	2,93
2019/20	71,07	56,97	18,92	6,22	3,52	3,03
2020/21	73,12	58,42	18,28	6,47	3,55	3,07
2021/22	71,12	59,30	17,88	6,51	3,51	3,15
2022/23	76,04	60,32	18,58	6,51	3,78	2,87
Темп росту						
2022/23 до 2013/14, %	132,20	133,24	131,40	114,61	113,17	96,63

Джерело: розроблено автором на основі [49].

Аналізуючи дані таблиці 2.10, бачимо, що загалом, споживання рослинних олій зросло протягом цього десятирічного періоду, і багато з них знаходяться на високому рівні споживання у всьому світі. Рівень споживання може впливати на попит певних видів олій та їхнім застосуванням в харчовій промисловості, а також на здоров'я людей.

2.2. Обсяги та динаміка зовнішньої торгівлі олійно-жировою продукцією України

Однією з важливих складових підвищення якості життя населення у всьому світі є продовольча безпека, оскільки споживання їжі є однією з основних потреб людини. Україна використовує показник, який відображає стан продовольчої безпеки в країні – це добова енергетична цінність харчування. Цей показник відображає, наскільки раціон людини насичений основними видами продуктів та як забезпечені запаси продовольчих ресурсів.

У досягненні продовольчої та енергетичної незалежності України грає важливу роль перетворення енергії, отриманої від фотосинтезу рослин, в форми енергії, які можна використовувати в національному господарстві. Світова спільнота все більше звертає увагу на цей аспект через зростаючі витрати на видобуток викопних джерел енергії і ризик їхнього вичерпання.

Проте в Україні на сьогодні також актуальним є питання міжнародної торгівлі, особливо в контексті інтеграції до ЄС. За словами К. Наконечної, аграрний сектор України, який має потенціал для виробництва, що перевищує внутрішні потреби, може стати джерелом розвитку національної економіки. Проте це вимагає відповідності міжнародним стандартам якості та спрощення митних режимів для України [62].

Отже, дослідження обсягів та динаміка зовнішньої торгівлі олійно-жировою продукцією України є актуальною проблемою.

Таблиця 2.11 містить дані про обсяги зовнішньої торгівлі жирами та оліями тваринного або рослинного походження в Україні за роки 2020, 2021 і 2022 роки

в млрд доларів США.

НУБІП України

Таблиця 2.11

Динаміка обсягів зовнішньої торгівлі олійно-жировою продукцією

України, тис. дол. США

Рік	Експорт	Імпорт	ЗТО	ЗТС
2020	5746921,7	286378,5	6027300,2	5466543,2
2021	8537234,2	444037,8	8981272	8093196,4
2022	6948262,3	293884,8	7242147,1	6654377,3

Джерело: розроблено автором на основі [38]

За три роки спостерігається зміна динаміки як експорту, так і імпорту жирів

та олій. Рік 2021 характеризується як рік істотного зростання обсягів експорту та імпорту.

У 2022 році спостерігається зниження обсягів імпорту і експорту, що пов'язано військовим вторгненням росії в Україну.

За загальною тенденцією, Україна є активним учасником міжнародного ринку жирів та олій, але обсяги торгівлі можуть коливатися в залежності від різних чинників.

Для наочності динаміку зміни експорту олійно-жирової продукції України наведено на рис. 2.3. У 2022 році експорт зменшився на 15,4% в порівнянні з 2021

роком.

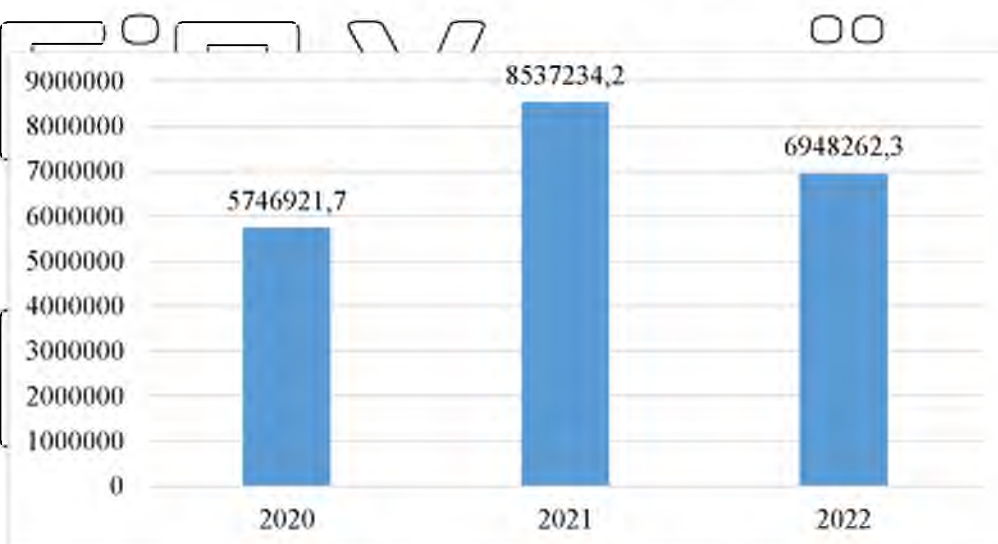

Рис. 2.3. Динаміка експорту олійно-жирової продукції України, тис. дол.

США

Джерело: розроблено автором на основі [38]

На рисунку 2.4 наведена динаміку імпорту олійно-жирової продукції України. У 2021 році спостерігається збільшення імпорту на 58,4% в порівнянні з 2020 роком, а у 2022 році бачимо значний спад, який склав 33,8% порівняно з 2021 роком.

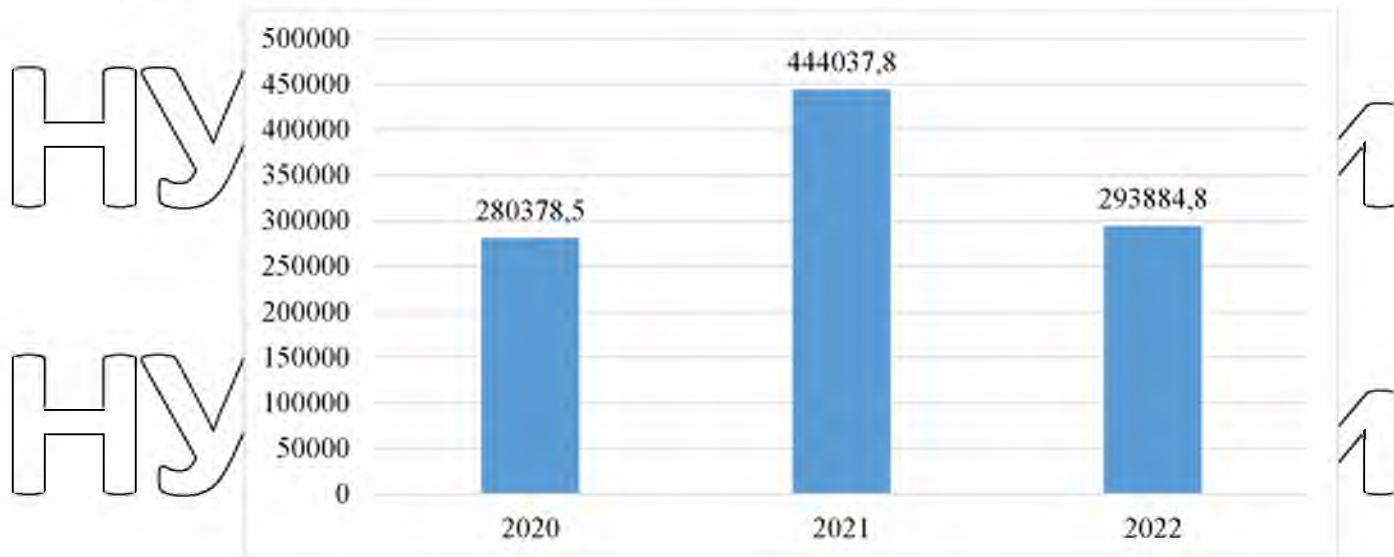

Рис. 2.4. Динаміка імпорту олійно-жирової продукції України, тис. дол.

США
Джерело: розроблено автором на основі [38]

Більш детальніша інформація в розрізі головних зовнішніх партнерів

наведена на рис. 2.5. На рисинку можемо побачити значне збільшення експорту до країн ЄС у 2022 році таких товарів, як соняшникова олія, соєва олія, насіння соняшнику та ріпаку, соєвих бобів. Це зумовлено зміною географічної структури експорту продукції олійних культур, через блокаду морських портів, якщо раніше лідерами з імпорту були країни Азії, зокрема, Китай та Індія, то зараз основними імпортерами є країни ЄС. Лідерами з експорту насіння соняшнику були Румунія та Болгарія, які закупають дешеву сировину, переробляють її, отримуючи основний продукт – олію та відходи – шрот, і тим самим нарісшують свій експорт.

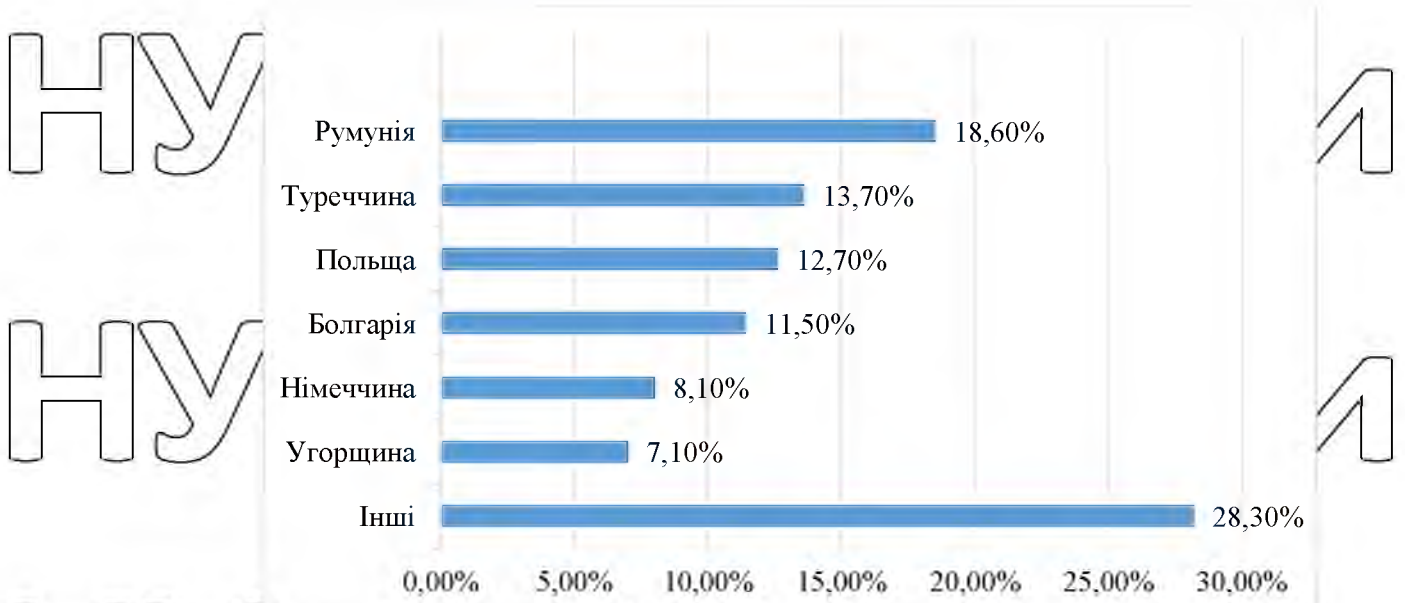

Рис. 2.5. Топ-країн імпортерів української олійно-жирової продукції у 2022 році, %

Джерело: розроблено автором на основі [38].

З метою деталізації та аналізу динаміки експорту та імпорту окремих видів олійно-жирової продукції з України за 2018-2022 роки розглянемо інформацію про кількість та вартість експортованих продуктів різних видів олій і жирів, а також інших продуктів, пов'язаних з цим сектором. Дана інформація наведена в табл. 2.12 «Динаміка експорту за окремими видами олійно-жирової продукції» та табл. 2.13 «Динаміка імпорту за окремими видами олійно-жирової продукції».

Таблиця 2.12

Динаміка експорту за окремими видами олійно-жирової продукції, млн. дол. США

Продукція	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Темп росту 2022 до 2021, %
Соняшникова олія	4113,360	4273,474	5319,331	6387,643	5492,560	85,99
Насіння соняшнику	28,231	34,571	65,158	39,186	1263,155	3223,49
Соева олія	152,537	240,873	226,629	295,299	305,935	103,60
Соеві боби	831,191	1166,390	690,136	605,923	865,428	142,83
Ріпакова олія	111,595	119,495	102,229	222,563	83,630	37,58
Насіння ріпаку	1010,936	1282,422	1007,019	1690,866	1531,024	91,73
Маргарин, інші їстівні суміші	98,629	72,421	70,088	87,042	52,708	60,55
Пальмова олія та її фракції	2,601	3,786	1,011	3,357	1,412	42,06
Рослинні воски, бджолиний віск	2,064	1,286	2,683	3,461	1,229	35,51
Кокосова олія	181	82	474	945	293	31,01
Оливкова олія та її фракції	22	72	90	102	100	98,04

Джерело: розроблено автором на основі [61]

За наданими даними про динаміку експорту окремих видів олійно-жирової продукції в тисячах доларів, можна зробити висновки. Соняшникова олія має стійкий ріст рівня експорту протягом років, з 4113,360 млн. дол. США у 2018 році до 5492,560 млн. дол. США у 2022 році. Соева олія також показує зростання експорту, з 152,537 млн. доларів США у 2018 році до 305,935 млн. дол. США у 2022 році. Експорт ріпакової олії зі значень 111,595 млн. дол. США у 2018 році зменшився до 83,630 млн. дол. США у 2022 році. Показники експорту маргарину та інші їстівних сумішей зменшуються, з 98,629 млн. дол. США у 2018 році до 52,708 млн. дол. США у 2022 році. Пальмова олія та її фракції мають обмежений обсяг експорту. Рослинні воски та бджолиний віск мають низький обсяг експорту. Кокосова олія показує збільшення в експорті протягом 5 років, з 181

млн. дол. США у 2018 році до 293 млн. дол. США у 2022 році. Оливкова олія та її фракції мають стабільний рівень експорту.

Загальною тенденцією може бути зростання експорту соняшникової та соєвої олії, коливання обсягів виробництва ріпакової олії та зменшення виробництва маргарину та інших істивних сумішей.

Таблиця 2.13
Динаміка імпорту за окремими видами олійно-жирової продукції, млн. дол.

США

Продукція	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Темп росту 2022 до 2021, %
Пальмова олія та її фракції	158,283	144,742	174,385	287,623	164,063	57,04
Маргарин, інші істивні суміші	37,172	37,900	40,435	49,674	42,879	86,32
Масло кокосового горіха	19,723	13,914	13,255	24,638	19,466	79,01
Оливкова олія та її фракції	7,760	11,247	15,550	17,628	8,683	49,26
Ріпакова олія	1,607	2,445	2,936	4,443	2,889	65,02
Сировий гліцерин, гліцерольні води та гліцерольні луги.	9,193	10,082	4,480	6,278	2,873	45,76
Соняшникова олія	0,640	0,115	0,180	0,083	0,054	65,06
Насіння соняшнику	258,287	249 042	218,513	244,131	212,013	86,84
Інші олії та їх фракції	626	826	1,432	3,479	1,897	54,53
Рослинні воски, бджолиний віск	64	100	171	371	362	97,57
Соєва олія та його фракції	35	87	117	387	125	32,30
Соеві боби	3,854	2,942	10,429	1,750	0,880	50,29
Арахісова олія та її фракції	10	12	39	15	15	100,00

Джерело: розроблено автором на основі [61]

За поданими даними про імпорт олійно-жирової продукції в тисячах доларів, можна зробити кілька важливих висновків. Пальмова олія та її фракції є найбільш імпортованою продукцією серед усіх видів олійно-жирової продукції.

Протягом п'яти років (з 2018 по 2022 рік) спостерігається змінна динаміка імпорту, зі зростанням у 2020 році та спадом у 2021 році. Маргарин та інші істивні суміші імпортуються в значних кількостях, зі зростанням імпорту з 2018 по 2021

рік. Ріст імпорту масла кокосового горіха та оливкової олії показує з 2018 по 2021 рік і досяг показника в 19,466 млн. дол. США в 2022 році. Імпорт соєвої олії та інших олій та їх фракції зростає з 2018 по 2021 рік, хоча їх обсяг імпорту менший, ніж у пальмової олії. Деякі продукти, такі як арахісова олія та її фракції, мали невеликий обсяг імпорту протягом досліджуваного періоду.

Узагальнюючи, можна сказати, що пальмова олія є основним продуктом імпорту в даній категорії, але також спостерігається зростання імпорту інших видів олій та жирових продуктів протягом аналізованого періоду.

Отже, Україна є активним учасником міжнародного ринку жирів та олій, і динаміка цієї торгівлі може каліватися в залежності від різних чинників, включаючи політичні події. Далі можна провести більш детальний аналіз цих даних для формулювання конкретних рекомендацій і висновків щодо розвитку цього сектору в Україні.

2.3. Оцінка експортного потенціалу української олійно-жирової продукції

Згідно з поданою інформацією, автори Бугас Н.В. та Вовк Т.І. розглядають фактори впливу на конкурентоспроможність продукції сільського господарства та поділяють їх на 10 груп:

- Економічний потенціал і темпи росту галузей сільського господарства.
- Ефективність виробництва сільськогосподарської продукції.
- Рівень розвитку науки і техніки, темпи освоєння науково-технічних досягнень.
- Участь у міжнародному розподілі праці.
- Динамічність і ємність внутрішнього ринку сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки.

• Гнучкість фінансового забезпечення.
 • Вплив державного регулювання.
 • Рівень кваліфікації трудових ресурсів.

• Забезпеченість трудовими ресурсами.

• Соціально-економічна ситуація [6].

У відповідності до дослідження, присвяченого конкурентоспроможності підприємства факторам, які на неї впливають, авторство І. Т. Кадирус розглядає різні чинники, що впливають на конкурентоспроможність, та класифікує їх на дві групи: внутрішні та зовнішні.

Внутрішні фактори - це елементи, які підприємство може контролювати. Серед них можна виділити такі:

• Діяльність керівництва та структура управління підприємства, включаючи організаційну та виробничу структури, професійний рівень управлінського персоналу та інші важливі аспекти.

• Технологічне обладнання та система технологічного оснащення. Актуалізація обладнання та технологій, їх заміна на більш передові, сприяє підвищенню конкурентоспроможності підприємства та збільшує його гнучкість у виробництві.

• Якість сировини, матеріалів і напівфабрикатів, а також їх комплектність та використання виробничих залишків. Ці аспекти мають значущий вплив на конкурентоспроможність підприємства.

• Методи та результати збуту продукції, а також її обсяг та витрати на реалізацію. Ефективна стратегія збуту та управління витратами на реалізацію може значно підвищити конкурентоспроможність підприємства [24].

В своїй праці Ключові чинники впливу на конкурентоспроможність аграрних підприємств І. І. Вінченко, Ж. В. Крючкова виділяють наступний поділ факторів:

До внутрішніх факторів конкурентоспроможності аграрних підприємств належать:

• виробничий потенціал підприємства (земля, площа землекористування, основні фонди, оборотні фонди, сировина, матеріально-технічне забезпечення);

• організаційно-економічні фактори (спеціалізація та організація виробництва, собівартість, рентабельність продукції);

• фінансові фактори (вільні ресурси підприємства, співвідношення між власними й запозиченими коштами, доступ до значних за розміром фінансових ресурсів, інвестиційні можливості);

• маркетингові фактори (стратегія продукту, стратегія ціноутворення, рівень задоволення споживчих потреб, ємність ринку, терміновість і надійність поставок; наявність власних каналів розподілу, рівень збутових витрат);

• управлінські фактори (стратегія, мета та принципи підприємства, тактика підприємства);

• соціальні фактори (забезпеченість кадрами, трудова мотивація, трудова дисципліна) [7, с. 35].

У своєму дослідженні про фактори, що впливають на конкурентоспроможність підприємств, Дашко Ірина виділяє дві головні категорії: зовнішні та внутрішні фактори.

Зовнішні фактори охоплюють всі зовнішні умови та впливи, які діють на підприємство в глобальному контексті. Це включає в себе економічні, суспільні, природні умови, а також національні та міжнародні інституціональні структури.

Аналіз цих факторів допомагає прогнозувати можливості та ризики, розробляти плани дій на випадок непередбачених обставин та створювати стратегії для використання можливостей і зменшення загроз.

Внутрішні фактори, навпаки, є контрольованими чинниками підприємства.

Сюди входить попит на продукцію галузі, ступінь уніфікації та стандартизації продукції, можливість експорту наукоємної продукції, наявність конкурентоспроможного персоналу, рівень галузевої концентрації, співпраця з конкурентоспроможними постачальниками, оптимізація ресурсів, впровадження

радикальних інновацій, кількість конкурентоспроможних підприємств у галузі, сертифікація та унікальність продукції.

Аналіз і врахування цих факторів допомагає підприємствам визначати своє положення на ринку і розробляти стратегії для зміцнення їхньої конкурентоспроможності [16, с. 336].

У дослідженні, проведеному Сушарником Я. А. на тему "Система факторів впливу на конкурентоспроможність галузі свинарства та шляхи її підвищення", фактори, що впливають на конкурентоспроможність, були розділені на кілька категорій:

Прямі чинники впливу або чинники першого порядку: ціна продукції, якість продукції, задоволення споживчих потреб, споживчі переконання, національні традиції, регулювання виробництва та реалізації продукції.

Чинники, що здійснюють непрямий вплив на конкурентоспроможність, але прямий вплив на чинники першого порядку, або чинники другого порядку: витрати виробництва, рівень технологій, якість сировини і матеріалів, вплив на прийняття рішень регулюючими органами, маркетингові заходи, інформаційний вплив на споживачів.

Чинники третього порядку: ціна на ресурси, наявність виробничих засобів і їх знос, завантаження виробничих потужностей, розвиток інфраструктури сировини та постачання матеріалів, наявність системи продуктового просування [52, с. 95].

Вище нами було зазначено останні дослідження авторів впливу різноманітних чинників на конкурентоспроможність продукції. Узагальнюючи вище наведену інформацію ми можемо стверджувати, що на конкурентоспроможність впливають наступні фактори які можна об'єднати в кілька загальних категорій:

Економічні фактори. Динаміка посівних площ і обсягу виробництва основних сільськогосподарських культур є важливими економічними факторами, які впливають на виробництво та доступність сільськогосподарської продукції на ринку. Динаміка цін також має велике значення для

конкурентоспроможності, оскільки вона впливає на вартість продукції і прибутковість.

Аграрні фактори. Динаміка урожайності основних сільськогосподарських культур також є важливим аграрним фактором, оскільки вона визначає виробничий потенціал галузі і якість сільськогосподарської продукції.

Зовнішні фактори. Міжнародні тенденції на ринку та динаміка цін в Україні є зовнішніми факторами, які впливають на конкурентоспроможність. Зміни на міжнародному ринку можуть впливати на експорт та імпорт сільськогосподарської продукції, а динаміка цін в Україні впливає на внутрішні ціни та споживчий попит.

Загалом, автори розглядають ці фактори як важливі для аналізу та прогнозування конкурентоспроможності сільського господарства та підприємств у цій галузі. Динаміка цих факторів може впливати на стратегії розвитку та прийняття управлінських рішень у сільському господарстві і підприємствах.

Таблиця 2.14

Динаміка площ посівних уточнених основних основних олійних культур,

тис. га

	Господарства усіх категорій			Підприємства			Господарства населення		
	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.
Соя	1351	1310,8	1558,9	1167,1	1127,4	1384,9	183,9	183,4	174,0
Ріпак озимий та кольза (ріпак ярий)	1126,6	1005,8	1185,7	1112,8	992,4	1178,2	13,8	13,4	7,5
Ріпак озимий	1095,4	974,3	1161,1	1082,3	961,5	1154,3	13,1	12,8	6,8
Кольза (ріпак ярий)	31,2	31,5	24,6	30,5	30,9	23,9	0,7	0,6	0,7
Соняшник	6457,2	6622,0	5292,8	5358,9	5516,9	4501,3	1098,3	1105,1	791,5

Джерело: розроблено автором на основі [38].

Аналізуючи дані таблиці 2.14, можна сказати, що в 2020 році було посіяно

1351 тис. га сої, з яких 1167,1 тис. га належали до загальних господарств, 183,9 тис. га - підприємствам і 183,4 тис. га - господарствам населення. У 2021 році посівні площі зменшилися до 1310,8 тис. га. У 2022 році посівні площі сої значно зросли і становили 1558,9 тис. га. У 2020 році було посіяно 1126,6 тис. га ріпаку озимого та кользи, з яких більша частина припадала на загальні господарства. У 2021 році посівні площі цих культур зменшилися, особливо в категорії господарств населення. У 2022 році посівні площі зросли. В 2020 році посіяно 6457,2 тис. га соняшнику, з яких більшість належала до загальних господарств. У 2021 році посівні площі соняшнику зросли до 6622,0 тис. га.

Загалом, можна зазначити, що динаміка посівних площ основних сільськогосподарських культур в Україні вказує на коливання в роки 2020-2022. Ці коливання можуть бути обумовлені різними факторами, такими як ринкові умови, погодні умови та економічні чинники. Наприклад, збільшення посівних площ сої і соняшнику в 2022 році може вказувати на збільшений інтерес фермерів до цих культур, можливо через підвищену вигідність вирощування. Однак, більш детальний аналіз вимагає додаткової інформації про причини цих змін.

Таблиця 2.15

Динаміка обсягу виробництва основних олійних культур, тис. ц.

	Господарства усіх категорій			Підприємства			Господарства населення		
	2020р.	2021р.	2022р.	2020р.	2021р.	2022р.	2020р.	2021р.	2022р.
Соя	27976,7	34932,0	34438	25112,4	31304,0	31291,5	2864,3	3628	3146,5
Ріпак озимий та кольза (ріпак ярий)	25572,0	29389,4	33179,8	25297,5	29073,7	33012,4	274,5	315,7	167,4
Ріпак озимий	24920,4	28590,1	32502,7	24659,6	28288,9	32350,1	260,8	301,2	152,6
Кольза (ріпак ярий)	651,6	799,3	677,1	637,9	784,8	662,3	13,7	14,5	14,8
Соняшник	131104,3	163924,1	113287,4	114929,4	142139,6	99887,7	16174,9	21784,5	13399,7

Джерело: розроблено автором на основі [38].

Аналізуючи дані таблиці 2.15, бачимо, що у 2020 році виробництво сої

становило 27 976,7 тис. центнерів (тисяч кілограмів), з яких 25 112,4 тис. центнерів припадали на загальні господарства, 2 864,3 тис. центнерів – підприємствам і 3 146,5 тис. центнерів – господарствам населення. 2021 році обсяг виробництва сої зросло до 34 932,0 тис. центнерів з подальшим збільшенням в усіх категоріях господарств. А вже у 2022 році виробництво сої знижується становлячи 34438,0 тис. центнерів.

У 2020 році обсяг виробництва ріпаку озимого та кользи склав 25 572,0 тис. центнерів, з яких більша частина припадала на загальні господарства. 2021 році обсяг виробництва цих культур зріс до 29 389,4 тис. ц. Вже у 2022 році обсяг виробництва становив 33 179,8 тис. центнерів.

В 2020 році обсяг виробництва соняшнику становив 131104,3 тис. центнерів, з яких більшість належала до загальних господарств. 2021 році обсяг виробництва соняшнику склав 163 924,1 тис. центнерів. Вже у 2022 році обсяг виробництва соняшнику становив 113287,4 тис. центнерів.

Загалом, можна побачити, що обсяг виробництва цих сільськогосподарських культур також підлягав коливанням в роки 2020-2022. Збільшення виробництва у 2021 році пов'язане з підвищеним попитом та сприятливими погодними умовами, тоді як зменшення виробництва в 2022 році може обумовлене погіршенням погодних умов та змінами в аграрній політиці.

Таблиця 2.16

Динаміка урожайності основних олійних культур, ц. з 1 га

	Господарства усіх категорій			Підприємства			Господарства населення		
	2020р.	2021р.	2022р.	2020р.	2021р.	2022р.	2020р.	2021р.	2022р.
Соя	20,5	26,4	22,6	21,3	27,5	23,1	15,6	19,8	18,1
Ріпак озимий та кольза	23,0	29,3	28,7	23,0	29,3	28,7	19,9	25,8	22,4
ріпак озимий	23,0	29,4	28,7	23,1	29,5	28,8	19,9	23,9	22,4
кольза (ріпак ярий)	21,3	24,3	27,3	21,3	24,4	27,4	20,5	22,6	22,4
Соняшник	20,2	24,6	21,6	21,4	25,6	22,4	14,7	19,7	17,4

Джерело: розроблено автором на основі [38]

У 2020 році урожайність сої становила в середньому 20,5 центнера з 1 гектара. Підприємства мали вищу урожайність (21,3 центнера), ніж загальні господарства (20,5 центнера) а господарства населення (15,6 центнера). У 2022 році урожайність сої зменшилася і становила в середньому 22,6 центнера з 1 гектара.

У 2020 році урожайність ріпаку озимого та кользи становила в середньому 23,0 центнера з 1 гектара. Підприємства мали вищу урожайність (23,0 центнера), ніж загальні господарства (23,0 центнера) і господарства населення (19,9 центнера). У 2022 році урожайність цих культур становила в середньому 28,7

центнера з 1 гектара. Підприємства мали вищу урожайність (28,7 центнера), ніж загальні господарства (28,7 центнера) і господарства населення (22,4 центнера).

У 2020 році урожайність соняшнику становила в середньому 20,2 центнера з 1 гектара. Підприємства мали вищу урожайність (21,4 центнера), ніж загальні господарства (20,2 центнера) і господарства населення (14,7 центнера). У 2022

році урожайність соняшнику становила в середньому 21,6 центнера з 1 гектара. Підприємства мали вищу урожайність (22,4 центнера), ніж загальні господарства (21,6 центнера) і господарства населення (17,4 центнера).

Загалом, можна побачити коливання в урожайності цих культур протягом періоду з 2020 по 2022 роки.

Таблиця 2.17

Динаміка цін на олійні в Україні у 2019-2022 рр., грн. за т.

Культура /роки	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Темп росту, % 2022/2019
Боби сої	8147,9	10719,6	15484,1	16045,6	196,9%
Насіння кользи	9576,9	10927,3	16147,4	20834,4	217,5%
Насіння соняшнику	8020,5	10860,0	16656,0	17904,8	223,2%

Джерело: розроблено автором на основі [38].

Дані таблиці 2.17 говорять про те, що у 2019 році ціна на боби сої становила 8147,9 гривень за т. У 2020 році ціна зросла до 10719,6 гривень за т. У 2021 році ціна на боби сої склала 15484,1 гривень за т. У 2022 році ціна становила 16045,6 гривень за т.

У 2019 році ціна на насіння ріпаку і кользи становила 9576,9 гривень. У 2020 році ціна зросла до 10927,3 гривень за т., що є збільшенням на 14,4% відносно 2019 року. У 2021 році ціна на насіння склала 16447,4 гривень за т., що є збільшенням на 68,8% відносно 2019 року. У 2022 році ціна становила 20834,4 гривень за т.

У 2019 році ціна на насіння соняшнику становила 8020,5 гривень за т. У 2020 році ціна зросла до 10860,0 гривень за т., що є збільшенням на 35,2% відносно 2019 року. У 2021 році ціна на насіння соняшнику склала 16656,0 гривень за т. У 2022 році ціна на насіння соняшнику склала 17904,8 гривень за т.

Загалом, можна побачити, що ціни на олійні культури, такі як боби сої, насіння ріпаку і кользи, а також насіння соняшнику, зросли значно протягом років 2020-2022. Збільшення цін свідчить про зростання попиту на ці продукти або можливий дефіцит на ринку, що може впливати на конкурентоспроможність олійно-жирової галузі в Україні.

Використовуючи запропоновану нами методику в розділі 1.3 ми можемо прорахувати експортний потенціал двох найбільш потенційних і валових напрямків олійно-жирової галузі. Це реалізація сої і соняшнику.

Обчислимо індекс оцінки експортного потенціалу для Сої на основі нормалізації та вагових коефіцієнтів:

1. Нормалізована ціна сої:

$$H_C = \frac{16045,6 - 10719,6}{16045,6 - 10719,6} = 1$$

2. Нормалізований експорт сої:

$$H_E = \frac{865,428 - 605,923}{865,428 - 605,923} = 1$$

3. Нормалізований імпорт сої:

$$H_I = \frac{0,880 - 0,880}{10,129 - 0,880} = 0$$

4. Нормалізовані посівні площі сої:

$$H_P = \frac{1558,9 - 1310,8}{1558,9 - 1310,8} = 1$$

5. Нормалізовані обсяги виробництва сої:

$$НВ = \frac{34438 - 27976,7}{34932 - 27976,7} = 2,315$$

6. Нормалізована урожайність сої:

$$НУ = \frac{22,6 - 20,5}{26,4 - 20,5} = 0,6941$$

7. Нормалізоване споживання сої:

$$НС = \frac{378,5 - 366,1}{378,5 - 366,1} = 1$$

Ваговий коефіцієнт для всіх показників становить 1/7.

Тепер обчислимо індекс:

Після підстановки значень:

$$\begin{aligned} \text{Індекс експортного потенціалу сої} &= (1/7 * 1) + (1/7 * 1) + (1/7 * 0) + (1/7 * \\ &1) + (1/7 * 2,315) + (1/7 * 0,6941) + (1/7 * 1) = 1,01 \end{aligned}$$

Отриманий показник = 1,01 для сої. Отже, з оцінки експортного потенціалу видно, що соя має високий потенціал для експорту. Однак важливо враховувати високий попит на внутрішньому ринку та обсяги виробництва, які також можуть впливати на ринкову динаміку та ціни.

Тепер застосуємо даний метод для обчислення індексу оцінки експортного потенціалу для соняшника:

1. Нормалізована ціна соняшника:

$$НЦ = \frac{17904,8 - 10860,0}{17904,8 - 10860,0} = 1$$

2. Нормалізований експорт соняшника:

$$НЕ = \frac{1263,155 - 39,186}{1263,155 - 39,186} = 1$$

3. Нормалізований імпорт соняшника:

$$НІ = \frac{212,013 - 212,013}{244,131 - 212,013} = 0$$

4. Нормалізовані посівні площі соняшника:

НУБІП України

$$НП = \frac{5292,8 - 5292,8}{6457,2 - 5292,8} = 0$$

5. Нормалізовані обсяги виробництва соняшника:

$$НВ = \frac{113287,4 - 131104,3}{163924,1 - 131104,3} = 0,4863$$

НУБІП України

6. Нормалізована урожайність соняшника:

$$НУ = \frac{21,6 - 20,2}{24,6 - 20,2} = 0,7619$$

7. Нормалізоване споживання соняшника:

$$НС = \frac{53,81 - 51,79}{53,81 - 51,79} = 1$$

НУБІП України

Після підстановки значень:

$$\text{Індекс експортного потенціалу соняшника} = (1/7 * 1) + (1/7 * 1) + (1/7 * 0) + (1/7 * 0) + (1/7 * 0,4863) + (1/7 * 0,7619) + (1/7 * 1) = 0,61$$

НУБІП України

З оцінки експортного потенціалу видно, що соняшник має помірний потенціал для експорту з високим показником експорту і відсутністю імпорту. Однак ціни на соняшник також перебувають на вищому рівні, що може вплинути на його конкурентоспроможність на світовому ринку.

Отже, ми можемо узагальнити.

НУБІП України

1. Динаміка посівних площ та обсягу виробництва основних культур (соя, ріпак, соняшник). Збільшення посівних площ і обсягу виробництва може сприяти збільшенню доступності сировини для олійно-жирової галузі, що може позитивно позначитися на конкурентоспроможності галузі.

НУБІП України

2. Динаміка урожайності основних сільськогосподарських культур. Зростання урожайності може покращити виробничий потенціал галузі, зменшити витрати на виробництво та покращити якість сировини для подальшої переробки, що сприяє конкурентоспроможності.

НУБІП України

3. Динаміка цін на олійні культури в Україні. Збільшення цін на олійні культури може призвести до зростання прибутковості виробництва, що може позитивно вплинути на конкурентоспроможність галузі.

НУБІП України

4. Міжнародні тенденції на ринку олії. Зростаючий попит на рослини

одні та зменшення споживання жирів тваринного походження свідчать про сприятливий контекст для ринку олійно-жирової галузі, що може збільшити можливості для експорту та розвитку галузі.

5. Зростання світового населення та зміни в споживчих уподобаннях.

Зростання населення та зміни в уподобаннях споживачів можуть призвести до збільшення загального попиту на олійно-жирові продукти, що може підвищити популярність і конкурентоспроможність галузі.

Загалом, позитивні тенденції у динаміці посівних площ, обсягу виробництва, урожайності, цінах та міжнародних ринкових факторах можуть сприяти підвищенню конкурентоспроможності олійно-жирової галузі в Україні.

РОЗДІЛ ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОЛІЙНО-ЖИРОВОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

НУБІП України

Прогнози обсягів виробництва та експорту олійно-жирової продукції

НУБІП України

Україна відзначається як одна з провідних країн у вирощуванні олійних культур і за останні роки її виробництво та експорт таких продуктів на міжнародні ринки стрімко зросли.

За даними порталу uktagroconsult, у наступному сезоні на формування цін на олійні культури впливатимуть наступні фактори:

рівень попиту на олійні культури в Європі та на світовому ринку загалом.

наявність залишків від попереднього року на зберіганні.

обсяг пропозицій від країн, які експортують олійні культури

кількість врожаю, отриманого в поточному році.

виробничі витрати, пов'язані з вирощуванням культур.

погода, яка буде під посівом олійних культур.

умовні умови, які вплинуть на врожайність.

витрати на логістику та транспортування продукції.

валютний обмінний курс [44].

Закупівельна ціна залежить від кількох факторів:

- величина валового збору України;
- урожай в інших країнах;
- ціни на інші олійні;
- вартість продуктів переробки насіння – олії, шроту,
- ціни на олії з інших культур, наприклад ріпаку;
- якість зібраного врожаю [44].

Логістика відіграє ключову роль у процесі продажу різних видів продовольчих зерен, включаючи сою, пшеницю, соняшник та інші.

НУБІП України

Неорганізований та нескоординований транспортний маршрут в Україні та за кордоном під час самовивезення або поставок від виробників може призвести до затримок та уповільнень у постачаннях, що, у свою чергу, може негативно позначитися на цінах.

У разі несприятливих погодних умов або проблем під час збирання врожаю, експорт сої може бути ускладнений, і це може призвести до зниження закупівельної ціни. Негативний вплив на цю культуру суттєво здатні справляти непередбачені опади, особливо враховуючи, що соя використовується як альтернатива м'ясу та молочним продуктам.

Експорт сільськогосподарських культур, таких як пшениця, льон, горох, соя та різні види олійних рослин, виступає локомотивом української економіки. Запити щодо ціни на ріпак в Україні досить поширені, оскільки ріпакова олія використовується в різних галузях, і вирощування цієї рослини є відносно складним завданням. Ріпак вимагає особливих умов та уважного догляду, і Україна відома як провідний постачальник ріпаку на міжнародному ринку [44].

Враховуючи вище сказане та базуючись на наших дослідженнях які ми провели у 2 розділі, здійснимо невеличкі прогнози використовуючи функціонал платформи Excel. Відповідно до нього ми отримали наступні прогнози по обсяги посівних площ, урожайності та експорту продукції. Зокрема: прогнози по посівних площах:

З рисунку 3.5 можемо спостерігати, що у 2023 році планується збільшення посівних площ під сою до 1625,6 тис. га, що на 4% більше, ніж у 2022 році.

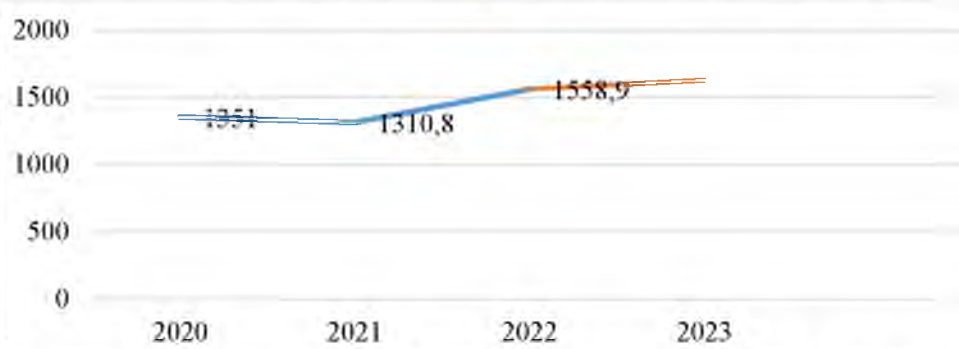

Рис. 3.5. Прогнозні показники по обсягу посівних площ під сою, тис. га

Джерело: розроблено автором на основі [38].

Аналізуючи дані рисунку 3.7 бачимо, що у 2023 році прогнозується незначне зменшення посівних площ під ріпак до 1154,2 тис. га, що 0,6% менше в порівнянні з 2022 роком.

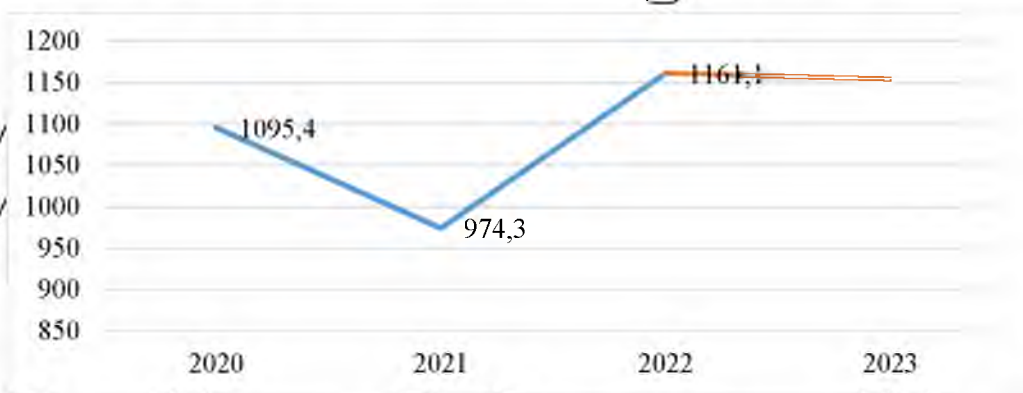

Рис. 3.7. Прогнозні показники обсягу посівних площ під ріпак, тис. га

Джерело: розроблено автором на основі [38].

У 2023 році прогнозується зменшення посівних площ під соняшник до 4903,6 тис. га, на 7,4% менше, ніж в 2022 році (рис. 3.8). Найбільше площ під соняшник планується в таких областях, як Кіровоградська, Дніпропетровська, Миколаївська, Полтавська та Одеська.

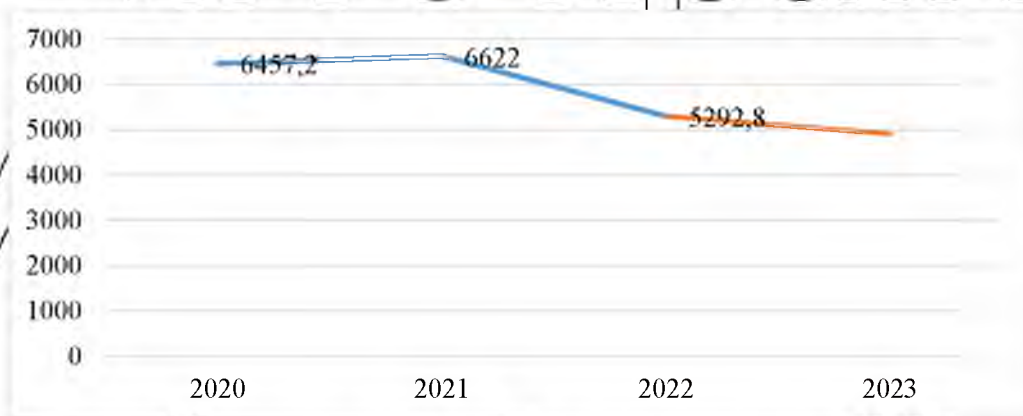

Рис. 3.8. Прогнозні показники обсягу посівних площ під соняшник, тис. га

Джерело: розроблено автором на основі [38].

Як ми можемо побачити на попередніх рисунках прогноз посівної площі по сої позитивний і зростаючий. На відміну від посівних площ по ріпаку та соняшнику.

прогнози по урожайності:

На рисунку 3.9 спостерігаємо збільшення урожайності сої у 2023 році до 24,9 ц/га, що 10% більше, ніж у 2022 році. Збільшення врожайності пов'язано з використанням комплексного підходу, що включає в себе кілька аспектів, таких як вибір сортів, використання оптимальної агротехніки, контроль хвороб і шкідників, а також оптимізацію ґрунтових умов.

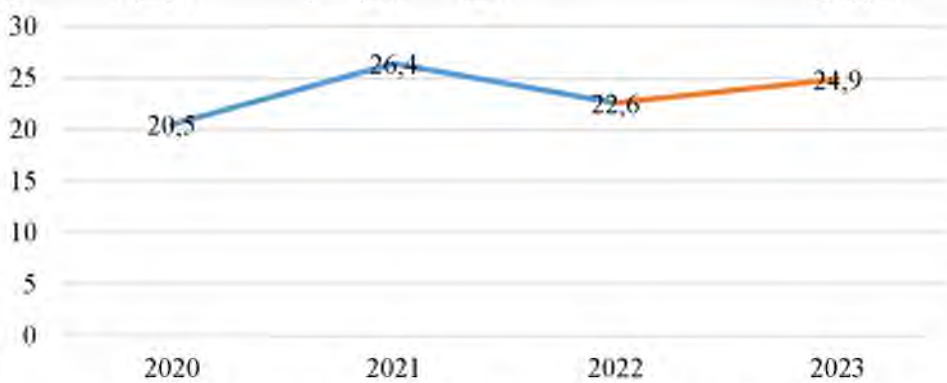

Рис. 3.9. Прогностичні показники урожайності сої, ц. з га

Джерело: розроблено автором на основі [38].

У 2023 році прогнозується збільшення урожайності ріпаку до 32,5 ц з га, що на 13,2% більше в порівнянні з 2022 роком (28,7). Найвища врожайність цієї культури демонструється в Північній та Центральній Україні.

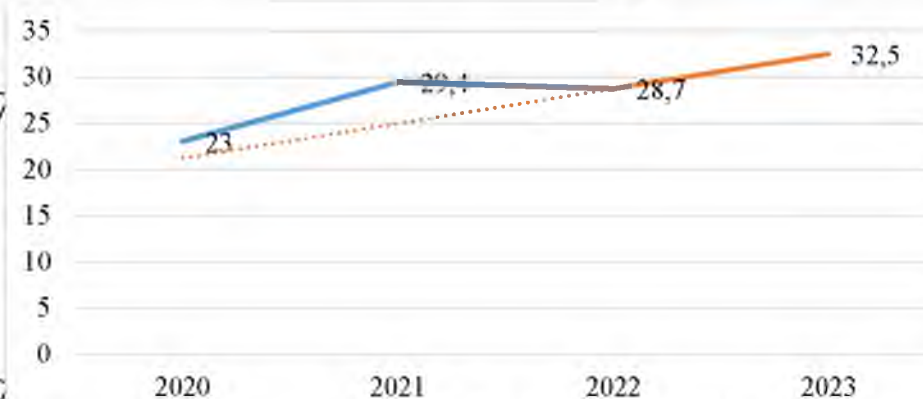

Рис. 3.10. Прогностичні показники урожайності ріпаку, ц. з га

Джерело: розроблено автором на основі [38].

На рисунку 3.11 спостерігаємо підвищення врожайності соняшнику у 2023 році до 23,2 ц з га, що на 9,2% більше, ніж у 2022 році. Врожайність соняшнику в Україні не перевищує 50% потенціалу культури, тому необхідним є

удосконалення технологій вирощування.

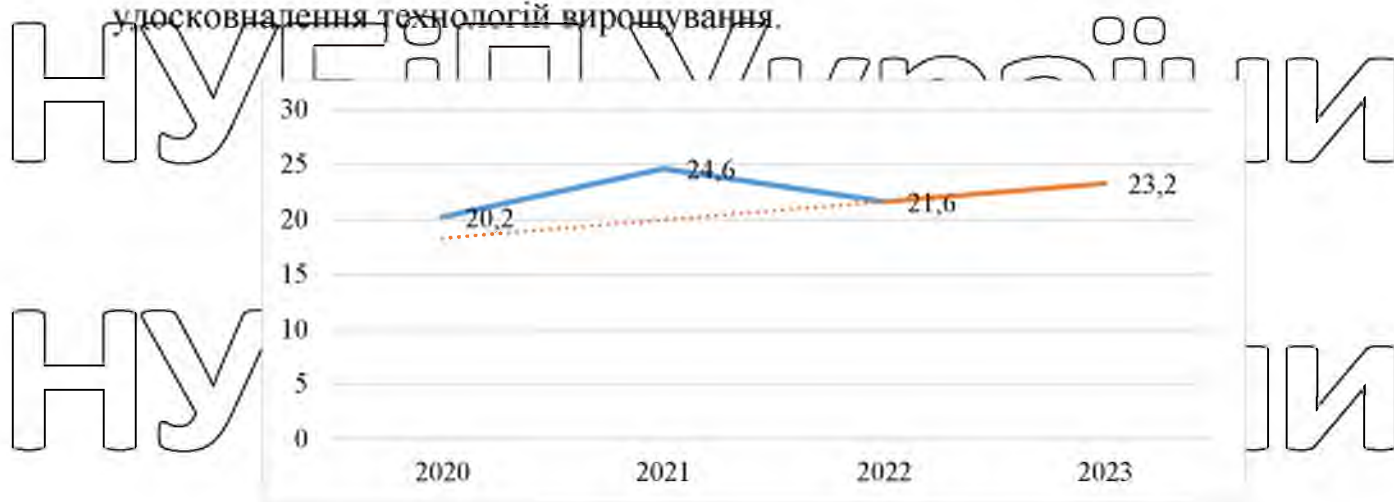

Рис. 3.11. Прогнозні показники урожайності соняшнику, ц. з га

Джерело: розроблено автором на основі [38].

Як ми можемо побачити на попередніх рисунках, прогноз урожайності по всіх трьох культурах зростаючий.

рогнози по експорту:

У 2023 році прогнозується збільшення обсягу експорту соєвої олії та її фракцій Україною до 353 086,5 тис. дол. США, що перевищує показник 2022 року на 15,6% (рис. 3.12). За прогнозами найбільшими імпортерами соєвої олії залишатимуться Польща, Німеччина та Арабські Емірати.

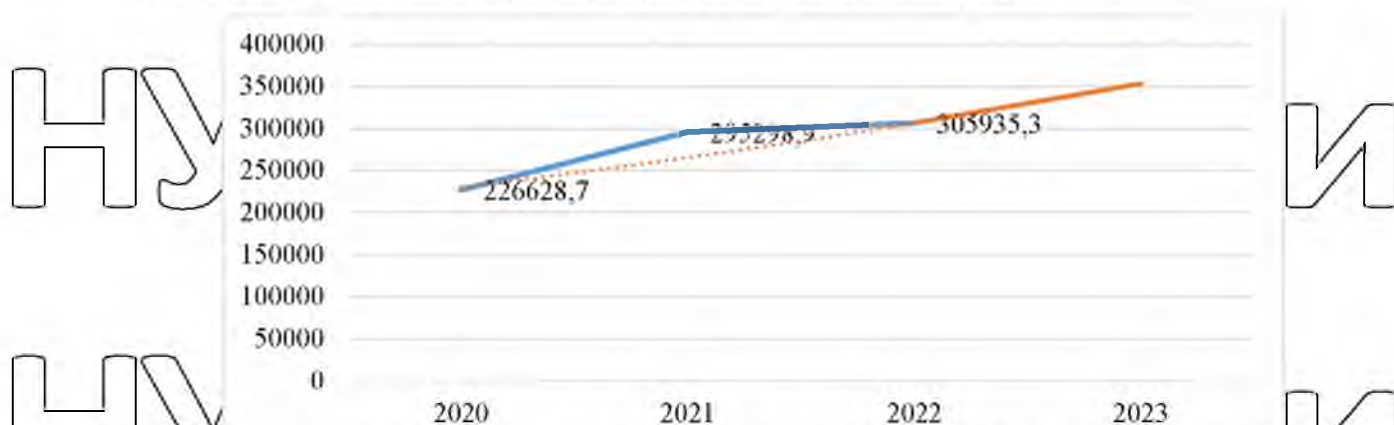

Рис. 3.12. Прогнозні показники експорту олії соєвої та її фракцій, тис. дол. США

Джерело: розроблено автором на основі [38].

Зросте й експорт соняшникової олії та її фракцій, за прогнозними даними, у

2023 році Україна зможе експортувати в середньому на 5 832 844,2 тис. дол. США, що перевищить обсяг експорту у 2022 році на 6,2% (рис. 3.13). Прогнозується збільшення експорту соняшникової олії до Малайзії, Туреччини, Йорданії та ОАЕ.

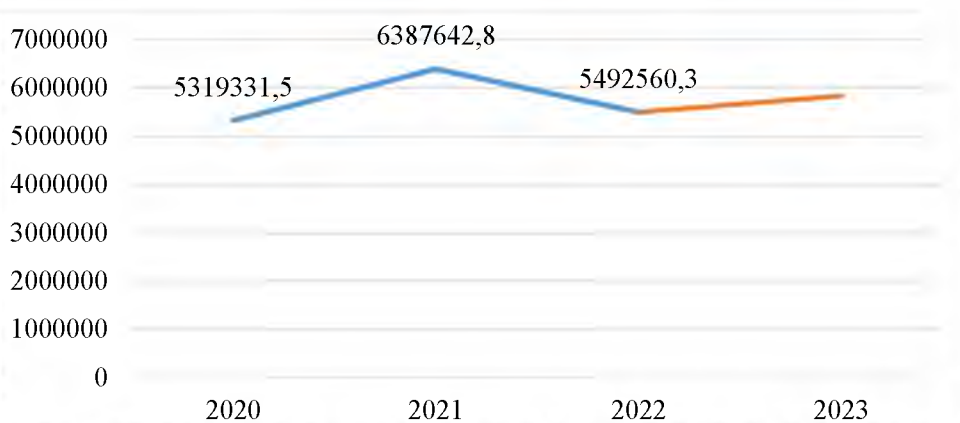

Рис. 3.13. Прогнозні показники експорту олії соняшникової та її фракцій, тис. дол. США

Джерело: розроблено автором на основі [38].

Зростатиме експорт ріпакової олії та її фракцій Україною, у 2023 році складатиме 107 828,4 тис. дол. США, що на 28,9% більше, ніж у 2022 році (рис. 3.14). Прогнозується значне нарощування переробки насіння ріпаку, що стане сприятливим для зростання експорту ріпакової олії.

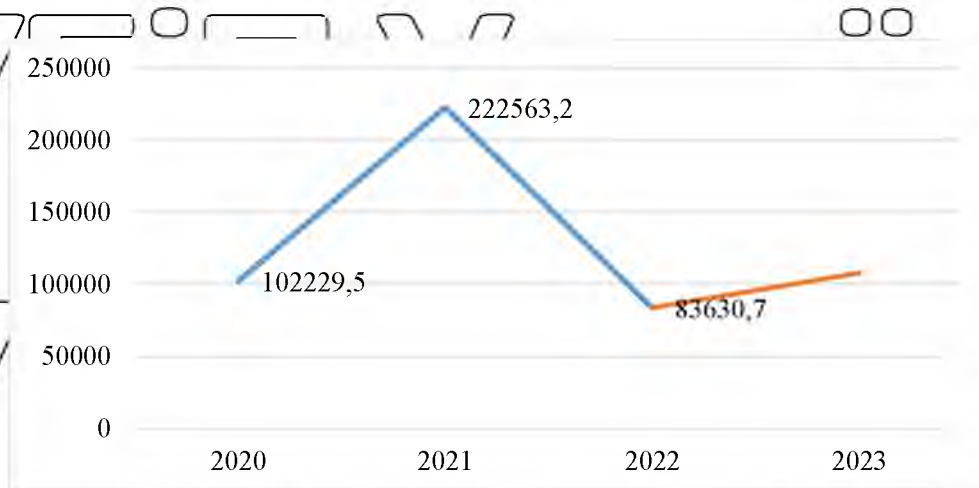

Рис. 3.14. Прогнозні показники експорту ріпакової олії та її фракцій, тис. дол. США

Джерело: розроблено автором на основі [38].

Як ми можемо побачити на попередніх рисунках прогноз експорту продукції олійних зростаючі.

Для різноманітності думок відобразимо прогноз який зазначений на порталі ukragroconsult, щодо експорту продукції олійних культур.

Прогнози на 2023 рік

У 2023 році Україна планує розширити посівні площі під олійні культури, такі як ріпак, соняшник і соя, незважаючи на складнощі, що виникають у цій сфері. Вирощування ріпаку, зокрема, є перспективним завдяки низьким виробничим витратам та високій маржинальності, що робить його вигідним для вирощування та продажу онто.

Планується використовувати виділену земельну площу не лише для ріпаку, а також для вирощування інших олійних культур. Збільшення площі під культурами пояснюється популярністю і високими врожайми ріпаку, який вважається сільськогосподарською культурою майбутнього. Ріпак може бути використаний як джерело технічної сировини та біодизельного палива, і він також позитивно впливає на якість ґрунту та сівозміну.

За даними експертів, у 2023 році попит на ріпак залишатиметься стабільним і може навіть зрости, особливо в США, Аргентині та Індонезії, де споживання рослинних олій на підйомі. Незважаючи на потенційні труднощі з логістикою та роботою портів, очікується, що вплив цих факторів буде обмеженим.

З урахуванням різних сценаріїв, експорт ріпаку може сягнути від 2,4 до 2,75 млн тонн, що становитиме значну частку світового експорту. Попит на ріпак з боку європейських компаній очікується стабільним, але логістичні проблеми можуть вплинути на успішність зовнішньої торгівлі цією культурою [44].

Пропозиції щодо підвищення конкурентоспроможності української олійно-жирової продукції на зовнішніх ринках

Підвищення конкурентоспроможності продукції олійно-жирової галузі на світовому ринку неможливо без суттєвої модернізації української системи технічного регулювання її гармонізації із міжнародними європейськими правилами. Результатом цієї модернізації має стати усунення технічних бар'єрів у міжнародній торгівлі, що виникають внаслідок різниці в національних стандартах, технічних регламентах України, країн-членів СОТ та ЄС, процедурах оцінки відповідності та інших вимогах щодо якості та безпеки олійно-жирової продукції. Для олійно-жирової галузі це означає перехід від системи застарілих обов'язкових стандартів на олійно-жирову продукцію до системи добровільних стандартів та обов'язкових технічних регламентів. Чинний набір стандартів на олійно-жирову продукцію включає технічні вказівки, показники та параметри якості і безпеки. Ці стандарти є обов'язковими документами, на основі яких характеристики олійно-жирової продукції стають предметом державного контролю [20, с. 87].

З огляду на важливість розвитку цієї галузі, рекомендується проведення таких заходів:

- Посилення вирощування олійних культур шляхом розширення посівних площ, з обов'язковим дотриманням правил сівозмін.

- Модернізація технологічного обладнання для відповідності європейським та світовим стандартам якості олійно-жирової продукції.

- Забезпечення реальної державної підтримки галузі, включаючи просування олійно-жирової продукції на зовнішні ринки, оптимізацію митних тарифів, взаємоузгодження постачання з інших країн аналогічних продуктів з можливістю доступу вітчизняної продукції на ці ринки, а також розвиток національних транспортних комунікацій та інфраструктури.

- Поступове впровадження світових стандартів якості харчової продукції, включаючи відмову від використання пальмєвої та інших імпортих олій у рецептурах вітчизняних товарів, що можуть спричиняти утворення канцерогенів.

- Формування щорічних державних замовлень на продукцію галузі для підприємств, які дотримуються існуючих стандартів якості та мають можливість експортувати свою продукцію [19, с. 88].

Зростання конкурентоспроможності вітчизняної олійно-жирової галузі не тільки створює їй пріоритет на внутрішньому продовольчому ринку, а й серйозно зацікавляє інтереси відомих транснаціональних компаній. Невипадково експорт рослинних олій помітно зростає. Дуже важливо, нарощуючи обсяги виробництва для вітчизняного ринку, постійно розширювати вітчизняну присутність на міжнародному ринку. Отже, можна говорити про позитивну тенденцію розвитку олійно-жирового комплексу України.

З нашої точки зору, головним орієнтиром економічної стратегії підприємств є підвищення якості та безпеки продукції. Виробники олійно-жирової продукції успішно впроваджують міжнародні системи управління якістю, такі як ISO 9001–2001 та принципи HACCP. Це підвищує довіру споживачів до продукції та допомагає виходити на зовнішні ринки. Основою для досягнення ефективного розвитку галузі олійно-жирової продукції повинні стати реструктуризація підприємств, вдосконалення систем управління, балансування сировинних і виробничих потужностей, вирішення фінансових питань.

Для забезпечення сталого та перспективного розвитку ринку олійно-жирової продукції в Україні необхідно вжити наступних заходів:

- Провести реструктуризацію сировинної та технічної бази галузі, відновити виробництво традиційних вітчизняних олійних культур та впроваджувати нові, високотехнологічні культури в сівозміні.

- Використовувати інноваційні технології у виробництві.

Запровадити державне регулювання ринку олійно-жирової продукції. Активізувати зусилля щодо зміцнення та розширення позицій України на світових ринках [10, с. 114].

Для України найбільш значущим ринком є Європейський Союз, існує потенціал для подальшого зростання обсягів торгівлі. Наприклад, ринок соєвого шроту, попит якого складає близько 30 млн тонн, половину з яких Європа імпортує. Для України важливо розширити обсяги переробки соєвих бобів і використати цю можливість для збільшення своєї частки на цьому ринку. Хоча конкуренція зі світовими лідерами у виробництві цієї продукції такими, як США, Аргентина та Бразилія, буде великою, але Україні відкривається можливість зайняти свою нішу.

Ринок соняшникової олії відзначається тенденцією до входження в сегмент преміум-класу, що може призвести до швидкого зростання ціни та сприяти розвитку ринку галузі. Однак на шляху цього розвитку може бути обмежувальний фактор – економічна обмеженість країни, що може завадити високоолійній соняшниковій олії стати загальнозживаною у світі. До цього часу виробництво високоолеїнової олії становило 25-30%, але в минулому році цей показник скоротився до 10% через зниження попиту.

Органічна високоолеїнова соняшникова олія є продукцією, виробленою на сертифікованому підприємстві, що підтримує високі стандарти якості та екології на всіх етапах виробництва, включаючи вирощування соняшникового середовища, виготовлення олії, переробку продукції, зберігання та продаж. Країни Європейського Союзу виробляють половину соняшника високоолеїнових сортів, зокрема у Франції, Іспанії, Угорщині та Румунії. Україна, в той час як виробляє суттєвий обсяг соняшника, відводить лише 2,5-3% виробництва на високоолеїнові сорти за даними 2022 року.

Збільшення попиту на цей вид продукції в усьому світі створює сприятливі умови для розвитку олійно-жирового комплексу України. Країна володіє

природними та земельними ресурсами, які сприяють розширенню вирощування високоолеїнових сортів соняшнику. У той час як обмежені можливості для збільшення насаджень оливкових дерев за кордоном, в Україні існує потенціал для подальшого росту виробництва. Економічна доцільність вирощування високоолеїнових сортів соняшника підтримується застосуванням традиційних технологій виробництва. Це дозволяє виробникам отримати додатковий прибуток без додаткових витрат. Ринкова ціна на високоолеїнове соняшникове насіння є вищою порівняно з традиційним, що також створює додатковий стимул для виробників цієї продукції.

Виробництво органічної продукції в Україні залишається одним із найбільш прибуткових та привабливих для інвестицій галузей сільського господарства. За інформацією Американської Комерційної Служби, середня окупність інвестицій у вітчизняне органічне виробництво становить приблизно 300 відсотків. Висока прибутковість пояснюється збільшеними цінами на органічну продукцію. Різниця у вартості між органічною та традиційною продукцією становить приблизно 60%.

Державна підтримка розвитку та експорту олійно-жирової галузі України

Головною метою державної цільової програми підтримки розвитку олійно-жирової галузі України має стати розвиток її експортного потенціалу та збільшення обсягів експорту олійно-жирової продукції.

Існує декілька варіантів розвитку експортного потенціалу олійно-жирової галузі України, якими теоретично можна досягнути нарощування обсягів виробництва та збільшення експорту олійно-жирової продукції.

Перший варіант передбачає розвиток експортного потенціалу олійно-жирової галузі шляхом поступових еволюційних змін під впливом дії лише ринкових чинників (генетичний або природний розвиток). Але при цьому варіанті цілком можливим є виникнення ситуації, за якої учасники ринку, керуючись ринковими силами, підвищуватимуть внутрішні ціни на соняшникову

олію та продукти її переробки до рівня світових, що негативно позначиться на її доступності для соціально вразливих верств населення країни. Враховуючи низьку еластичність попиту на соняшникову олію від її ціни та низьку платоспроможність значної частки населення України, розвиток олійно-жирової галузі за цим варіантом є маловірогідним, оскільки органи державної влади не допустять повної лібералізації ринку соняшникової олії [21, с. 63].

Вибір даного чинника може мати наступні наслідки: підвищення внутрішніх цін. Якщо ринкові учасники вирішать підвищити ціни на соняшникову олію і продукти її переробки до рівня світових цін, то це може призвести до збільшення вартості цих продуктів для внутрішнього ринку в Україні. Це може негативно вплинути на споживачів, зокрема на соціально вразливі верстви населення, які можуть відчувати фінансове обтяження через зростання цін на необхідні продукти.

Обмежена доступність для соціально вразливих верств. Зважаючи на низьку платоспроможність значної частки населення України і низьку еластичність попиту на соняшникову олію (що означає, що зміни в ціні майже не впливають на кількість покупок), підвищення цін може зробити ці продукти менш доступними для соціально вразливих верств населення.

Втручання держави. Органи державної влади можуть реагувати на цю ситуацію, намагаючись захистити інтереси соціально вразливих верств. Це може включати в себе регулювання цін на олію і продукти переробки, надання субсидій для зменшення витрат на ці продукти або інші заходи, спрямовані на забезпечення доступності продуктів харчування.

Обмеження ринкових можливостей. Якщо органи державної влади введуть обмеження і регулювання на ринку соняшникової олії, це може обмежити ринкову конкуренцію і інновації в галузі. Крім того, це може вплинути на інтерес інвесторів у розвитку галузі.

Другий варіант характеризується оперативними несистемними втручаннями органів державної влади в поточну ситуацію на ринку соняшникової олії щодо вжиття тих чи інших регулюючих заходів як то декларування цін, квотування

експорту, введення експортного мита на соняшникову олію. Отже, недостатня прогнозованість та прозорість державної регуляторної політики, посилення адміністративного впливу стримують розвиток експортного потенціалу олійно-жирової галузі, стають на заваді нарощування обсягів експорту олійно-жирової продукції, завдають значних збитків товаровиробникам галузі, її інвесторам, кредиторам та іншим учасникам ринку. Саме такий варіант зараз фактично спостерігається на ринку соняшникової олії [21, с. 66].

Вибір даного сценарію розвитку подій, що включає оперативні несистемні дії державних органів влади у ситуації на ринку соняшникової олії, може мати різноманітні наслідки:

невизначеність і неясність. Такі несистемні втручання, як декларування цін, квотування експорту і введення експортних мит, можуть призвести до недостатньої прозорості для підприємств у галузі. Підприємці можуть мати важкість у плануванні своєї діяльності і прийнятті інвестиційних рішень через невизначеність стосовно правил гри на ринку.

фінансові втрати для виробників і інвесторів. Несистемні втручання можуть спричинити фінансові втрати для виробників та інвесторів у секторі олійно-жирової промисловості. Вони можуть стикатися з негативними наслідками через

невизначеність щодо можливих регулюючих заходів та їх впливу на їхню діяльність.

збільшення бюрократичних процедур. Оперативні втручання держави можуть призвести до посилення бюрократії в галузі. Це може призвести до збільшення адміністративних труднощів та збільшення витрат на ведення бізнесу.

обмеження можливостей для розвитку експорту. Несистемні регулюючі заходи можуть обмежити можливості галузі олійно-жирового виробництва розвивати свій експортний потенціал. Квоти на експорт і експортні мита можуть призвести до зниження конкурентоспроможності продукції на міжнародних ринках і обмежити можливості галузі експортувати свою продукцію.

збільшення ризику для інвесторів. Невизначеність і непередбачуваність

регуляторної політики держави можуть зробити інвесторів більш обережними і змусять їх утримуватися від інвестицій в галузь [21, с. 69].

Вибір третього альтернативного варіанту, який передбачає розробку та реалізацію сукупності заходів державної підтримки розвитку олійно-жирової галузі, спрямованих на прогнозування та упередження проблем, може мати наступні наслідки:

системний підхід до розвитку. Цей варіант передбачає комплексний підхід до розвитку галузі, враховуючи її поточні проблеми і майбутні виклики. Це може допомогти створити більш стійкі та конкурентоспроможні умови для галузі.

півпраця між суб'єктами ринку. Залучення всіх суб'єктів ринку, включаючи державний та приватний сектор, може сприяти спільному пошуку оптимальних шляхів розв'язання проблем галузі. Ця співпраця може призвести до розробки більш ефективних стратегій розвитку.

рогнозування та упередження проблем. Основна ідея цього варіанту - не чекати, коли виникнуть проблеми, а активно працювати над їх прогнозуванням та упередженням. Це може зменшити вплив негативних факторів на галузь.

береження конкурентоспроможності. Розвиток селективної галузі, орієнтований на її сильні сторони і можливості, може допомогти зберегти та підвищити конкурентоспроможність на міжнародному ринку рослинних олій.

меншення ризиків для інвесторів. Створення більш прозорих та передбачуваних умов для галузі може зробити її більш привабливою для інвесторів, що сприятиме її розвитку та модернізації.

прияння сталому розвитку. Цей підхід може допомогти галузі розвиватися більш стало і екологічно дружньо, враховуючи потреби природи та суспільства.

ВИСНОВОК

Узагальнюючи результати дослідження здійсненого у магістерській кваліфікаційній роботі можна зробити наступні висновки:

Експортний потенціал в олійно-жировій галузі є ключовим фактором для розвитку та конкурентоспроможності цієї галузі на міжнародному ринку. Це

поняття об'єднує в собі різні аспекти та ресурси, які можуть впливати на здатність підприємств і регіонів виробляти, продукувати та ефективно реалізовувати олійно-жирову продукцію за кордон. Основні чинники, що впливають на експортний потенціал в олійно-жировій галузі включають наявність природних ресурсів, таких як сировина (олія, жири), наявність сучасних технологій для переробки та виробництва продукції, якість інфраструктури для транспортування та логістики, наявність кваліфікованих спеціалістів та наукових досліджень в галузі олійно-жирового виробництва, а також підтримку держави у вигляді фінансових стимулів та інших заходів.

Олійно-жирова галузь України є значною галуззю у сучасному економічному комплексі країни. Вона включає в себе як великі спеціалізовані підприємства, так і невеликі підприємства, які виробляють різноманітні види олій та жирів. Підприємства галузі впроваджують новітні технології та збільшують якість продукції. Олійно-жирова галузь виробляє різноманітну продукцію, включаючи рослинні олії, жири і маргарин. Ці продукти мають важливе значення в харчовій і промисловій галузях і знаходять застосування в м'ясуванні, кондитерській промисловості та інших галузях. Рослинні олії є важливими для нашого харчування, але важливо споживати їх у поміркованих кількостях через їх калорійність. Жири також є важливими для організму, але треба обирати здорові джерела жирів, які містяться в рослинних оліях та рибі.

Експортний потенціал визначається багатьма факторами, включаючи ціни, обсяги експорту, конкурентоспроможність, доступ до зовнішніх ринків та інші. Для оцінки експортного потенціалу можуть бути використані різні методи, включаючи нормалізацію даних і вагові коефіцієнти. Запропоновано ряд критеріїв для оцінки експортного потенціалу, таких як виробничий потенціал, фінансовий потенціал, кадровий потенціал, експортні можливості, ринковий потенціал та конкурентоспроможність експортної продукції. Ці критерії важливі для аналізу та розуміння можливостей підприємства на міжнародному ринку. Для розрахунку індексу експортного потенціалу запропоновано використовувати нормалізацію даних для кожного критерію та вагові коефіцієнти для визначення

їх вагомості. Цей метод дозволяє зробити комплексну оцінку експортного потенціалу, враховуючи різні аспекти. Оцінка експортного потенціалу є важливою для розвитку зовнішньої торгівлі та розширення міжнародного бізнесу. Знання свого потенціалу допомагає підприємствам вибирати правильні стратегії і приймати ефективні рішення щодо розвитку на міжнародних ринках.

Кон'юнктура світового ринку олійно-жирової продукції залежить від різних факторів. Виробництво сировини, споживачі, ціни на сировину та міжнародна торгівля є ключовими факторами, що впливають на цей ринок. З огляду на виробництво олійних культур, соя є найбільш вирощуваною культурою у світі, з обсягами виробництва більше 388 мільйонів тонн. Це обумовлено її високою економічною ефективністю та різноманітними способами використання у харчовій, кормовій і технічній промисловості. Найбільшими країнами-виробниками сої у 2022/23 маркетинговому році є Бразилія з показником 156 млн. т., США – 116,4 млн. т., Аргентина – 25 млн. т., Китай – 20,2 млн. т. та Індія – 12,4 млн. т. Щодо переробки сої, лідером у 2022/23 маркетингову році став Китай з показником 93 млн. т. На другому місці знаходиться США – 60,4 млн. т., на третьому Бразилія – 53 млн. т. Аргентина переробила 30,2 млн. т.

Вітчизняний експорт олійно-жирової продукції у 2022 році становив 6,9 млрд. дол. США, що на 18,8% менше, ніж у 2021 році, коли цей показник становив 8,5 млрд. дол. США. Це можна пояснити наслідками повномасштабної війни, що призвело до зменшення виробництва та втрати основних ринків збуту – Китаю та Індії, через блокаду морських портів. У 2022 році відбулась переорієнтація на ринок Європи. Румунія, яка в 2021 році не входила в топ-20 серед імпортерів української олійно-жирової продукції, у 2022 році зайняла перше місце з часткою 18,6%. На другому місці знаходиться Туреччина із часткою 13,7%. Третє місце посіла Польща – 12,7%, Болгарія – 11,5%, Німеччина – 8,7%, Угорщина – 7,1%. Ці шість країн разом склали 72% експортних доходів від усіх зовнішніх поставок олійно-жирової продукції.

Оцінка потенціалу для сої та соняшнику на основі нормалізованих даних та вагових коефіцієнтів є корисним методом для визначення, які культури мають

високий потенціал для експорту. Соя має високий потенціал для експорту з індексом – 1,01, що свідчить про переваги для експорту цієї культури. Соняшник також має потенціал для експорту, але з меншим індексом – 0,61. Загалом, аналіз дає добру основу для розуміння ситуації на ринку олійно-жирової галузі в Україні і для прийняття рішень щодо подальших стратегій розвитку. Важливо продовжувати слідкувати за ринковими тенденціями та адаптувати плани відповідно до змін в умовах ринку.

Україна є провідною країною у вирощуванні олійних культур, з позитивними тенденціями у збільшенні виробництва та експорту цих продуктів на міжнародні ринки. У 2023 році Україна планує розширити посівні площі під олійні культури, такі як ріпак, соняшник і соя, незважаючи на складнощі, що виникають у цій сфері. Відповідно прогнозується збільшення обсягів експорту олій. У 2023 році експорт соняшникової олії та її фракцій прогнозується в розмірі 5 832 844,2 тис. дол. США, що на 6,2% більше за показник 2022 року, експорт соєвої олії та її фракцій складе 353 086,5 тис. дол. США, що перевищує обсяг експорту у 2022 році на 15,6%, експорт ріпакової олії та її фракцій складатиме 107 828,4 тис. дол. США, який перевищить показник 2022 року на 28,9%.

Для підвищення конкурентоспроможності української олійно-жирової продукції на міжнародних ринках необхідно впроваджувати комплекс заходів. Перш за все, це включає модернізацію системи технічного регулювання та гармонізацію з міжнародними стандартами. Для досягнення цієї мети потрібно перейти від застарілих обов'язкових стандартів до добровільних стандартів і обов'язкових технічних регламентів. Одночасно важливо збільшувати посівні площі під олійні культури з обов'язковим дотриманням агротехнічних сівозмін і модернізувати технологічне обладнання для відповідності європейським і світовим стандартам якості. Державна підтримка галузі також є важливою, включаючи оптимізацію митних тарифів та забезпечення належної інфраструктури.

Для досягнення мети підвищення експортного потенціалу української олійно-жирової галузі, необхідно враховувати різні альтернативні варіанти розвитку. Опція розвитку, базована на впливі лише ринкових чинників, може призвести до

недостатньої прозорості та обмеженої доступності продукції для соціально вразливих верств населення. Оперативні несистемні втручання держави можуть призвести до недостатньої прогнозованості та збитків для підприємців і

інвесторів. Третій варіант передбачає системну підтримку галузі та прогнозування її розвитку, спрямовану на упередження можливих проблем. Це

може сприяти сталому розвитку олійно-жирової галузі та підвищенню її конкурентоспроможності на світовому ринку.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агробізнес України. URL: [http://agrobusiness.com.ua/agro/ekonomichnyvi-
hektar/item/8978-rynok-soi-rozvytok-tendentsiii-prohnozy.html](http://agrobusiness.com.ua/agro/ekonomichnyvi-
hektar/item/8978-rynok-soi-rozvytok-tendentsiii-prohnozy.html) (дата звернення:

26.09.2023)

НУБІП України

2. Благодир Л.М. Конкуренція в олійно-жировій галузі України: поведінковий і функціональний аспекти. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*, 2015. № 6. С. 35-42

3. Бондарева Т.І., Осадчук А.І. Оцінка ефективності експортної діяльності підприємства. *Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики*, 2011. № 3(15). С. 91-104.

4. Бугас Н.В., Вовк Т.І. Фактори впливу на конкурентоспроможність продукції сільського господарства. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну*, 2014. № 1. С. 153-161. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkntd_2014_1_24 (дата звернення 26.09.2023)

5. Буряченко О., Ткачук Л. Оцінка перспектив одержання конкурентних переваг підприємствами олійно-жирової галузі України. *Економіка та суспільство*, 2021.12. №34. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1047/1004> (дата звернення 03.10.2023).

6. Бутко М. Методологія оцінки ролі експортного потенціалу в економічному розвитку регіону. *Економіст*, 2015. № 10. С. 8-11.

7. Вініченко І. І., Крючкова Ж. В. Ключові чинники впливу на конкурентоспроможність аграрних підприємств. *Економіка та держава*, 2017. № 4. С. 32-37.

8. Власенко І., Семко Т. Олійно-жирова галузь України: виклики та потенціал розвитку. *Товари і ринки*, 2019. №3. С. 50-57.

9. Власенко Н.М., Романова С.В., Козира С.А. Хімічний склад арахіса культурного. 2020. URL: <https://dspace.nuph.edu.ua> (дата звернення 04.10.2023).

10. Гарбар В. А. Вплив галузевих особливостей на формування ринку олійно-жирової продукції в Україні. *Вісник Мукачівського державного університету*, 2018. №16. С. 114-120.

11. Голубенко І.А., Савельєва О.М., Попович О.Б. Особливості вирощування соняшнику в умовах Півдня України. *Охорона рослин*. Київ, 2020. С. 186-191.

12. Гораль Я. Т. Удосконалення системи оцінювання ефективності використання експортного потенціалу газотранспортного підприємства. *Економічний аналіз: збірник наукових праць кафедри економічного аналізу* ТНЕУ. 2015. Том 18. № 2. С. 118-126

13. Гринько П. О. Діагностика факторів зовнішнього середовища, які впливають на розвиток експортно-імпоротної діяльності промислових підприємств. *Бізнес Інформ.* 2018. №8. С. 51-56

14. Гронь О., Сікаленко О. Оцінювання експортного потенціалу підприємства. *Галицький економічний вісник.* 2021. № 6 (73). С115-122. URL: <https://lib.lntu.edu.ua/sites/default/files/202204/%D0%93%D0%95%D0%92%20%E2%84%966%20%2873%29%202021.pdf> (дата звернення 03.10.2023).

15. Генеза ринкової економіки: терміни, поняття, персоналії / за наук. ред. Г.І.Башнянина і В.С.Іфтемічука. 2-ге вид., випр. і доповн. Львів: «Магнолія 2006», 2007. 688 с.

16. Дашко І. М. Дослідження факторів впливу на конкурентоспроможність підприємства. Молода наука-2017: X Університ. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів і молодих вчених. (м. Запоріжжя, 12 квітня 2017 р.). Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2017. С. 335-337.

17. Домарацький С.О., Домарацький О.О., Добровольський А.В., Базалій В.В., Пічура В.І. Соняшник: екологічні шляхи оптимізації його живлення: монографія. Херсон: Опді-плюс, 2020. 160 с.

18. Дубініна А. А., Ленерт С. О., Хоменко О. О., Черевична Н. І. Дослідження хімічного складу та оцінка якості сортів арахісу, адаптованих до вирощування в Україні: монографія. Харків: ХДУХТ, 2017. 194 с.

19. Жадан Т. А. Прогнозування і державна підтримка розвитку олійно-жирової галузі: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.03 / Тетяна Андріївна Жадан; [наук. керівник Манойленко О. В.]; Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України. Харків, 2016. 20 с.

20. Жадан Т.А. Основні напрямки підвищення конкурентоспроможності вітчизняної олійно-жирової продукції на світовому ринку. Перспективи розвитку

ринкової економіки на засадах конкурентоспроможності, інноваційності та сталості»: матеріали міжнародної наук.-практ. конф. 14-15 лютого 2014 р. Національний гірничий університет. Дніпропетровськ: Видавничий дім «Гельветика», 2014. С. 86-88.

21. Жадан Т.А. Програмно-цільовий підхід до державної підтримки розвитку олійно-жирової галузі. *Агросвіт*, 2014 № 5 С. 63-73. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/5_2014.pdf (дата звернення 30.09.2023).

22. Зборовська Ю. Л. Формування експортного потенціалу переробних підприємств АПК : автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності) / Ю. Л. Зборовська; Уманський національний університет садівництва. Умань, 2011. 20 с.

23. Іноземна сільськогосподарська служба. Офіційний сайт уряду США URL : <https://www.fas.usda.gov/> (дата звернення 03.10.2023).

24. Кадирус Г. Конкурентоспроможність підприємства та фактори, що на неї впливають. *Ефективна економіка*. 2014. № 5. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2014_5_104. (дата звернення 26.09.2023).

25. Коломієць В. В. Експортний потенціал регіону та його зовнішньоекономічна діяльність (на прикладі Черкаського регіону) : автореф. дис. канд. екон. наук: 08.10.01 – розміщення продуктивних сил і регіональна економіка / В. В. Коломієць; НАН України; Рада по вивченню продуктивних сил України. Київ, 2005. 20 с.

26. Кузьменко С.В. Кон'юнктура світового ринку ріпаку. Аналіз поточної кон'юнктури і прогноз ринків рослинницької продукції в Україні та світі: монографія / О.М. Шпичак. Київ: ВНЦ «ІАЕ», 2015. 386 с.

27. Літковець Ю. О. Оцінювання стану та перспектив розвитку олійно-жирової галузі. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 20. С. 169-172.

28. Лозовський О. М. Оцінка та перспективи розвитку експортних можливостей олійно-жирової галузі України. *Економічний форум*. 2016. № 3. С. 43-50.

29. Малярець Л. М., Гринько П. О. Аналітичне забезпечення аналізу ефективності експортно-імпортової діяльності підприємства. *Проблеми економіки*. 2019. № 1 (39). С. 208-216.

30. Манойленко О.В., Жадан Т.А., Специфічні особливості олійно-жирової галузі як об'єктивна необхідність її державної підтримки. *Інноваційна економіка*. 2013. № 1. -С. 12-15.

31. Митний кодекс України: Закон України від 01.10.2023 № 4495-VI. База даних «Закондавство України» ВР України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення 30.09.2023).

32. Набок І. І. Кон'юнктура світових товарних ринків. 2018. URL: <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/37736> (дата звернення 03.10.2023).

33. Нові виклики для аграрного сектору України в умовах глобалізації: Міжнародна науково-практична студентська конференція, м. Київ, Україна, 14 листопада 2018 року: матеріали конференції, К. НУБіП України, 2018. С.79-80.

34. Олійно-жирова галузь 2020: тенденції, прогнози, перспективи. URL: <https://www.growthw.in.ua/oliynozhyrova-haluz-2020-tendentsii-prohnozvy-perspektyvy/> (дата звернення 03.10.2023)

35. Смищенко О. В., Куренна О. О., Крикуненко А. С. Інноваційні шляхи розвитку олійно-жирової галузі. Електронне фахове видання з економічних наук *Modern Economics*. 2018. № 7. С. 114-122.

36. Опис та характеристика рослини ріпак (rape). База даних: Аграрії разом. URL: <https://agrarii-razom.com.ua> (дата звернення 03.10.2023).

37. Остапенко О. Д., Дудяк І. Д. Сучасна технологія виготовлення оливкової олії // Перлини степового краю : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Миколаїв, 21-23 листопада 2018 р. Миколаїв : МНАУ, 2018. С. 75-77. URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/12299> (дата звернення 04.10.2023).

38. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України. URL :

<https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 24.09.2023).

39. Петриченко Б. Ф., Воронейка І. С. Виробництво сільських культур в

Україні: сучасні виклики та перспективи. *Економіка АПК*. 2017. № 10. С. 32-

Петряєва З. Ф. Методичне забезпечення оцінки експортного потенціалу

підприємства. *Ефективна економіка*. №1, січень, 2020. URL:

<http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7572> (дата звернення 30.10.2023).

40. Петряєва З. Ф. Методичне забезпечення оцінки експортного потенціалу

підприємства. *Ефективна економіка*. №1, січень, 2020. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7572> (дата звернення 30.10.2023).

<http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7572> (дата звернення 30.10.2023).

41. Побоченко І. М., Троян В. В. Структура та динаміка світового ринку

продовольства. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. Вип. 21

С.103-112.

42. Полонська О. М., Солошок А. Л. Тенденції виробництва та експорту

олійної продукції в Україні. *Продуктивність агропромислового виробництва:*

науково-практичний збірник. 2020. №31. С. 30-38.

43. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 04.03.2023 №

959-XII. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959_12#Text (дата звернення 30.09.2023).

44. Ріпак ціна в Україні: поточна аналітика та прогнози на 2023 рік. База

даних: УкрАгроКонсульт. URL: <https://ukragroconsult.com/rapeseed-prices/> (дата

звернення 26.09.2023).

45. Рослинництво: підручник / В.В. Базалій, О.І. Зінченко,

Ю.О. Лавриненко, В.Н. Салатенко, С.В. Коковітин, С.О. Домарацький. Херсон

Гриш Д.С. 2013. 520 с.

46. Світове виробництво олійних культур у 2022/2023 роках за типом.

Статистика. URL: [https://www.statista.com/statistics/267271/worldwide-oilseed-](https://www.statista.com/statistics/267271/worldwide-oilseed-production-since-2008/)

[production-since-2008/](https://www.statista.com/statistics/267271/worldwide-oilseed-production-since-2008/) (дата звернення 03.10.2023).

47. Сільське господарство США. URL: <https://www.usda.gov/> (дата

звернення 03.10.2023).

48. Скриньковський Р. М., Ключак О. В., Процевят О. С. Діагностика експортного потенціалу підприємства. *Проблеми економіки*. 2015. №4. С. 163–170.

49. Статистика США. Споживання рослинних олій у всьому світі з 2013/14 по 2022/2023 роки за типом олії. URL: <https://www.statista.com/statistics/268937/vegetable-oils-global-consumption> (дата звернення 03.10.2023).

50. Сумець О. М. Логістичні витрати підприємств олійно-жирової галузі: формування та оцінювання : монографія / О. М. Сумець ; Харків. гуманітар. ун-т «Нар. укр. акад.», Харків : Вид-во НУА, 2017. 243 с.

51. Сумець О. М. Логістична діяльність підприємств олійно-жирової галузі та оцінка її ефективності : автореф. дис. д-ра екон. наук : 08.00.04 / Сумець Олександр Михайлович ; НУХТ. Київ, 2016. 43 с.

52. Сушарник Я. А. Система факторів впливу на конкурентоспроможність галузі свинарства та напрями її підвищення. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Сер. : Економічні науки. 2016. Вип. 16(4). С. 93–97.

53. Тлумачний словник української мови. URL: <http://www.mova.info/Page.aspx?11=62> (дата звернення 30.09.2023).

54. Топ виробників олії в Україні у 2020–2021 роках. URL : <https://mandford.ua/news/top-vyrobnykiv-olii-v-ukraini-u-2020-2021-rokakh/> (дата звернення 30.09.2023).

55. Ус Т. В. Сутність та аналіз методичних підходів до оцінки експортного потенціалу підприємства. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. №22. С. 119–127.

56. Федорів С. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: навч. пос. 2 – ге вид., без змін. Київ: КНЕУ, 2009. 316 с.

57. Федоронько Н. Аналіз ефективності експортних та імпорتنих операцій. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. №10. С. 120–124. URL: <http://global-national.in.ua/archive/10-2016/26.pdf> (дата звернення: 30.09.2023).

58. Фесун Т. П. Олійно-жирова промисловість: традиції та інновації. Вітчизняний та світовий досвід: наук.-допом. бібліогр. покажч. Серія «Галузь харчової промисловості» Наук.-техн. б-ка; Нац. ун-т харч. технологій. Київ: НУХТ, 2019. 185 с.

59. Цимбалюк Д.М. М'ялковський Р. О. Соняшник – основна олійна культура заходу України. Modern scientific research: achievements, innovations and development prospects. Proceedings of the 15th International scientific and practical conference. MDPC Publishing. Berlin, Germany. 2022. Pp. 17-26. URL: <https://sci-conf.com.ua/xv-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-modern-scientific-research-achievements-innovations-and-development-prospects-14-16-08-2022-berlin-nimetschina-arihiv/> (дата звернення 03.10.2023).

60. Шафранова К. В. Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності регіону (на прикладі Житомирської області): автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.03 – економіка та управління національним господарством / К. В. Шафранова; Академія муніципального управління. Київ, 2013. 20 с.

61. Trade Map URL: <https://www.trademap.org/Index.aspx> (дата звернення 03.10.2023).

62. Vasytkovska K. Trends and prospects of oilseed production in Ukraine and analysis of oil export. Economic hectare. 2021. URL: <https://agro-business.com.ua/agro/ekonomichnyi-tekst/item/20517-tendentsii-ta-perspektivy-vyrobnystva-oliiynykh-kultur-v-ukraini-i-analiz-eksportu-oli.html> (дата звернення 04.10.2023).